

บทที่ ๒

วรรณกรรมเรื่องคำวิหรือเสื่อโคและต้นนิทานที่มาจากพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคำวิ
ของ

วรรณกรรมเรื่องคำวิหรือเสื่อโค

วรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับเรื่องคำวิหรือเสื่อโคที่ผู้วิจัยพบว่า มีผู้
เรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ รูปแบบที่เป็นนิทาน

๒.๒ รูปแบบที่เป็นละคร

๒.๓ รูปแบบอื่น ๆ

๒.๑ รูปแบบที่เป็นนิทาน

๒.๑.๑ รูปแบบที่เป็นนิทานร้อยแก้ว มี ๔ เรื่อง คือ

๒.๑.๑.๑ พหุศาสตร์วิชาคก

๒.๑.๑.๒ นิทานเรื่องวิวกัยเสื่อของไทยจีน

๒.๑.๑.๓ นิทานเรื่องวิวกัยเสื่อในนิทานเสียวสวาค

๒.๑.๑.๔ นิทานเรื่องเสื่อโคในชุมนุมนิทานสารคดี (ชุด ๑)

๒.๑.๒ รูปแบบที่เป็นนิทานร้อยกรอง มี ๔ เรื่อง คือ

๒.๑.๒.๑ เสื่อโคคำฉันท์

๒.๑.๒.๒ พद्यเสื่อโค

๒.๑.๒.๓ เสื่อโคกลอนสวาค

๒.๑.๒.๘. เสือโคค่ากลอน

๒.๑.๑ รูปแบบที่เป็นนิทานร้อยแก้ว

๒.๑.๑.๑ พหุลาคาวีชาคก

พหุลาคาวีชาคกเป็นชาคกเรื่องที่ ๒๙ ในหนังสือมัญญาสาคก ซึ่งเชื่อกันว่า พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่รวบรวมจากนิทานพื้นบ้านของไทยแต่โบราณ แล้วแต่งเป็นภาษาบาลี เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๐๐๐ - ๒๒๐๐ จุดมุ่งหมายของการแต่งหนังสือมัญญาสาคก ก็เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง และเพื่อสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนประพฤติ และปฏิบัติตนในทางที่ถูกที่ควร

เนื้อเรื่องพหุลาคาวีชาคกมีส่วนประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑. ปัจจุบันกถา คือ การกล่าวถึงสาเหตุของการเกิดเรื่อง
๒. อดีตนิทาน คือ การเล่าเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในอดีตกาล
๓. พิโมชัน คือ การแสดงการกลับชาติของตัวละครในเรื่องว่า

คือใครบ้าง

พหุลาคาวีชาคกเริ่มเรื่องด้วยข้อความปรารภ กล่าวถึงพระพุทธองค์ทรงปรารภถึงความกตัญญูของพระองค์ต่อพระมารดา

วันหนึ่งพระภิกษุประชุมกันในโรงธรรมสภา ^{แต่ยกตัว}สรรเสริญความกตัญญูของพระพุทธองค์ เมื่อพระองค์เสด็จมานาจึงตรัสถามพระภิกษุเหล่านั้นว่า ประชุมกันด้วยเรื่องใด ภิกษุจึงกราบทูล พระองค์ตรัสว่า ในกาลก่อนพระองค์ก็ทรงเป็นกตัญญูบุคคล แล้วทรงนั่งอยู่ พระภิกษุจึงกราบทูลวิงวอนให้ตรัสเล่าเรื่องในอดีต พระองค์จึงตรัสเล่าเรื่องว่า

ในกาลก่อน มีชายคนหนึ่งอาศัยอยู่ในแคว้นโกศล และเลี้ยงแม่โคไว้ตัวหนึ่ง

ชื่อนางพหลา วันหนึ่งนางพหลาถูกไปหากินร่วมกับปุงโค แล้วนางกับลูกก็พัดกัน
โดยนางพัดจากปุงไปหากินตามลำพัง

เสือโคร่งตัวหนึ่งเห็นนางพหลากำลังกินหญ้าอยู่ จึงเดินเข้าไปใกล้ด้วย
หวังจะจับนางกินเป็นอาหาร แต่นางขมวดตัวไว้ก่อนเพื่อให้ลูกได้กินนม เมื่อนางกลับ
มาให้ลูกกินนมแล้วก็เล่าเรื่องให้ลูกฟัง ลูกโคคิดกตัญญูจึงอ่อนวอนนางขอให้ตนเป็น
อาหารของเสือโคร่งแทน แต่นางไม่ยอมเพราะเห็นว่าเป็นสัตว์สัญญาที่ได้ให้ไว้กับ
เสือโคร่ง ลูกโคเดินร้องไห้ตามหลังนางมา และขอร้องให้เสือโคร่งไว้ชีวิตแม่
แล้วกินตนเป็นอาหารแทน เสือโคร่งเห็นความกตัญญูของลูกโคและความมีสัจจะของ
แม่โค จึงไม่กินสัตว์ทั้งสอง ค่ายอำนาจแห่งความสัตย์ของแม่โค ความอดใจ
ของเสือโคร่ง และความกตัญญูของลูกโค ทำให้รอนไปถึงท้าวสักกเทวราชต้องเสด็จ
จากสวรรค์ศรีสรรเสริญความดี แล้วพาสัตว์ทั้งสามขึ้นสวรรค์

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสจบแล้วก็ทรงแสดงพระธรรมเทศนาว่า ความสัตย์
ซันดี และกตัญญู เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ฉะนั้น บุคคลใดปฏิบัติธรรม
ทั้งสามประการนี้ได้ก็จะทำให้บุคคลนั้นประสบสุขและปราศจากโรครภัยทั้งปวง

ตอนท้ายพระพุทธองค์ตรัสถึงการกลับชาติมาเกิดว่า ในครั้งนั้นท้าวสักก-
เทวราช คือ พระอนุรุทธ เสือโคร่ง คือ พระสุทโธทนะ นางพหลา คือ พระนางสิริมหา-
มายา และลูกโค คือ พระพุทธองค์

๒.๑.๑.๒ นิทานเรื่องวัวกับเสือของไทยเขิน

นิทานเรื่องวัวกับเสือเป็นนิทานมุขปาฐะของพวกไทยเขิน ซึ่งอยู่ทางภาค
เหนือของประเทศไทย นายเวาน์ เพลงเออ เป็นผู้รวบรวมและบันทึกนิทานนี้จาก
คำบอกเล่าของชาวไทยเขินและถ่ายทอดเป็นร้อยแก้วไว้ในหนังสือ คเวทย์นิทานและ
ความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ จุดมุ่งหมายของการเล่านิทานเรื่องนี้ก็คงจะเพื่อ

ให้เกิดความบันเทิงใจ และผลพลอยได้อีกอย่างหนึ่งที่ตามมาก็คือ เพื่ออบรมสั่งสอนให้ผู้ที่ประพฤติกและปฏิบัติในทางที่ดี

เนื้อเรื่องในนิทานเรื่องวัวกับเสือ กล่าวถึง แม่วัวตัวหนึ่งออกไปหากินในป่าพบเสือโคร่ง เสือโคร่งจะกินนางเป็นอาหาร นางจึงขอผัดไปให้ลูกกินนมก่อน เสือโคร่งยินยอม เมื่อนางให้ลูกกินนมแล้ว จึงบอกลูกว่าจะต้องไปให้เสือโคร่งกิน ลูกโคอ่อนวอนนางขอให้กินแทนแม่ แต่นางไม่ยอม ลูกโคจึงเดินตามแม่ไป และบอก เสือโคร่งว่าขอให้กินแทนแม่เพราะแม่แก่แล้ว เนื้อหนังก็เหี่ยวยุบ สุขของ ตนไม่ได้ เสือโคร่งเห็นความรักระหว่างแม่โคและลูกโคจึงนึกคิดสงสารจึงไม่กินสัตว์ ทั้งสอง

๒.๑.๑.๓ นิทานเรื่องวัวแม่ลูกกับเสือในนิทานเสี้ยวสวาค

คำพยาน คนโค ผู้เรียบเรียงนิทานเสี้ยวสวาคได้กล่าวถึงประวัติของ นิทานเรื่องนี้ว่า ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้แต่ง และแต่งขึ้นเมื่อใด แต่เป็น นิทานพื้นเมืองเก่าแก่ของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จารบบนใบลานด้วยอักษรธรรม จัดเป็นนิทานร้อยแก้วประเภทคำสอนที่ผู้ใหญ่ใช้เล่าประกอบการสั่งสอนลูกหลานมาแต่ โบราณ โดยยกนิทานมาประกอบทั้งทางโลกและทางธรรม นิทานเรื่องหนึ่งที่ยกมา ประกอบในนิทานเสี้ยวสวาค คือ เรื่องวัวแม่ลูกกับเสือ เนื้อเรื่องกล่าวถึงวัวแม่ลูก หากินอยู่ชายป่า วันหนึ่งแม่วัวปล่อยลูกไว้ตามลำพังและออกหากิน เผลอไปพบเสือ ตัวหนึ่งจะตะครุบแม่วัวเป็นอาหาร นางจึงขอผัดว่าจะกลับไปบอกให้ลูกกินก่อน เมื่อ ลูกวัวรู้ก็ขอไปเป็นอาหารยกเสือแทนแม่ ลูกวัวจึงไปหาเสือบอกให้กินแทนแทน เพราะ แม่แก่แล้วเนื้ออโรยสุขของตนไม่ได้ เสือโคทั้งก็มีใจสงสารจึงไม่กินทั้งแม่วัวและลูก ครั้นตายไปสัตว์ทั้งสามก็ได้ไปสู่สวรรค์

๒.๑.๑.๔ นิทานเรื่องเสื่อโคในชุมนุมนิทานสารคดี (ชุด ๑)

นิทานเรื่องเสื่อโค เป็นนิทานที่ สมพงษ์ เกரியงไกรเพชร นำเนื้อเรื่อง จากเสื่อโคคำฉันท์ของพระมหาราชครูมา เรียบเรียง เป็นร้อยแก้วในหนังสือชุมนุม นิทานสารคดี (ชุด ๑) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่านได้รู้เรื่องราวจากวรรณคดีไทย

นิทานเรื่องเสื่อโคมีเนื้อเรื่องเหมือนกับเสื่อโคคำฉันท์ของพระมหาราชครู และบางตอนก็ยังคงหยิบยกข้อความจากเสื่อโคคำฉันท์มากล่าวอ้างไว้ด้วย

๒.๑.๒ รูปแบบที่เป็นนิทานร้อยกรอง

๒.๑.๒.๑ เสื่อโคคำฉันท์

ผู้รู้ทางวรรณคดีสันนิษฐานว่า พระมหาราชครูแต่งเสื่อโคคำฉันท์เป็นนิทาน คำฉันท์ที่สมบูรณ์เรื่องแรกของไทยในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุง ศรีอยุธยา แต่ไม่ปรากฏเด่นชัดว่ามีจุดมุ่งหมายอย่างไร จากการศึกษาร้อยเสื่อโค คำฉันท์ ตอนหนึ่งกล่าวว่า

ขอแถลงสำแดงกิจยุบลด

กลนิตีสายसार

โดยในสุภาสิตบรรหาร

วิศาลประเทศโล๒

ข้อความข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า เสื่อโคคำฉันท์แต่งขึ้นตามเรื่องที่เราสืบต่อกันมา แต่เดิม

พระมหาราชครูแต่งเสื่อโคคำฉันท์ด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท์และกาพย์ เช่น ฉันท์ ๑๑ ฉันท์ ๑๒ ฉันท์ ๑๕ ฉันท์ ๑๘ ฉันท์ ๒๑ กาพย์ยานี ๑๑

^๑เป็ลื่อง ฤน นคร, ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๗. (พระนคร:สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๘๑.

^๒เสื่อโคคำฉันท์ และอนิรุทธคำฉันท์ (ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๒), หน้า ๑.

ภาพยนต์มัง ๑๖ และภาพยี่รูปร่างนางค ๒๘ แต่มีโคไคร่งครัดแบบแผนในการแต่ง
โดยเฉพาะในการแต่งฉันทมิโคไคร่งครัดเรื่องครุ ลุ หากถือเอาจำนวนพยางค์
และเสียงของคำเป็นสำคัญ

เนื้อเรื่องเสียดโคคำฉันทเริ่มค้นคว้าบทไหว้ครู ไหว้เทวดา และขอพระ
เกียรติพระมหากษัตริย์ที่ทรงปกครองประเทศและอาณาประชาราษฎร์ด้วยความร่ม
เย็นเป็นสุข แล้วคำเป็นเรื่องช่วยการกล่าวถึง ลูกเสื่อและลูกโคเดินทางมาในป่า
ถึงสำนักฤๅ ฤๅเห็นก็แปลกใจ จึงไต่ถามถึงสาเหตุที่ทั้งสองมีมิตรภาพต่อกัน ลูกเสื่อ
เล่าเรื่องให้ฤๅฟังว่า วันหนึ่งแม่ของตนไปหาอาหารในป่าลึก ทิ้งให้ลูกหิวจนหมด
แรง เนิญแม่โคและลูกโคเดินทางมา ลูกเสื่อจึงขอมกิน แต่แม่โคปฏิเสธเพราะ
เสียดกับโคขอมไม่ถูกกัน ลูกโคจึงกล่าวกับแม่ว่า ถ้าแม่โคไม่ปรานีให้นมแก่ลูกเสื่อ
ก็จะเป็นบาป และอ่อนวอนแม่โคให้นมแก่ลูกเสื่อ เมื่อแม่โคให้นมลูกเสื่อแล้วก็จะ
จากไป ลูกเสื่อชวนให้แม่โคและลูกโคอยู่ด้วยกันในป่านั้น และทำสัตยาธิษฐานต่อ
เทวดาและเทพารักษ์ว่า ถ้าคิดคดทรยศก็ขอให้ถึงแก่ชีวิต ถ้ามีใจบริสุทธิ์ก็ขอให้
แต่ความสุขสวัสดี จะได้นางโคและลูกโคเสมือนแม่และน้อง แม่โคกล่าวว่านางและลูก
ยินดีจะเป็นมิตรกับลูกเสื่อ แต่ยังคงสงสัยว่าถ้าแม่เสื่อกลับมากจะกัดกินนางเป็น
อาหาร ลูกเสื่อให้สัญญาว่าหากแม่เสื่อทำเช่นนั้นก็จะต้องสิ้นชีวิตตามไปด้วย แล้ว
ลูกเสื่อก็พาแม่โคและลูกโคไปซ่อนไว้

เวลาเย็น แม่เสื่อกลับจากหากิน ลูกเสื่อจึงเล่าเรื่องแม่โคและลูกโคให้
แม่เสื่อฟัง และขอให้แม่รับเป็นสัจจะว่าจะไม่ทำร้ายสัตว์ทั้งสอง แม่เสื่อรับคำ ลูก
เสื่อจึงพาแม่ไปยังที่ซ่อนแม่โคและลูกโค ทั้งเสื่อและโคมีไมตรีและอยู่ด้วยกันในป่าแห่ง
นั้น ไม่นานนักแม่เสื่อก็แอบกัดกินแม่โคที่กลางป่า พอลูกเสื่อและลูกโครู้เรื่องเพราะ
แม่เสื่อมีกลิ่นโคคุดกายมา ลูกเสื่อจึงทำที่เคลาเคลี่ยแม่แล้วตรงเข้ากัดคอ ส่วน

ลูกโลกชีวิตทองแม่เสื้อจนกาย แล้วทั้งสองก็ออกเดินทางมาพบณิในป่า ฤๅมิได้ฟังดังนั้น ก็สรรเสริญความกตัญญูของสัตว์ทั้งสอง และขุบลูกเสื้อให้เป็นพหลวิชัย ส่วนลูกโลกให้เป็นคาวี แล้วขอให้ทั้งสองออกเดินทางต่อไป พหลวิชัยและคาวีเดินทางมาถึงสระแห่งหนึ่งนอกเมืองมทร จึงเข้าไปพักไต้ร่มไทร คาวีไปคักน้ำก็พบยักษ์ผู้ขึ้นมาจากสระ คาวีใช้พระขรรค์ฟันคอยักษ์ขาดตาย แล้วกลับไปเล่าเรื่องให้พหลวิชัยฟัง ข่าวการตายของยักษ์โจษจันไปถึงห้าวมทร พระองค์รับสั่งให้อำมาตย์ไปสืบดูว่าใครฆ่ายักษ์ พวกอำมาตย์พบพหลวิชัยและคาวี จึงพาทั้งสองเข้าเฝ้าห้าวมทร พหลวิชัยเล่าเรื่อง คาวีฆ่ายักษ์ ห้าวมทรชื่นชมจะยกนางสุรสุมาราชธิดาให้เป็นรางวัลแก่คาวี แต่คาวีปฏิเสธกล่าวตอบว่า แม้จะมีความดีความชอบเพียงใดก็ขอยกให้พหลวิชัย ดังนั้น ห้าวมทรจึงยกราชธิดาให้สุมพรกับพหลวิชัย พอเสร็จพิธี คาวีก็ขอตาเข้าป่า พหลวิชัยช่วยพกรแก่คาวีและเคื่อนมิให้พระขรรค์ห่างตัว แล้วนำคอกบัว ๒ คอกมาเสี่ยงทายว่า ถ้าคอกบัวของฝ่ายใดเหี่ยวแห้งลง ก็แสดงว่าอีกฝ่ายหนึ่งกำลังทุกข์ร้อน คาวีออกเดินทางได้ ๗ เดือน ถึงเมืองร้างเข้าไปอยู่ในวังพบกลองใหญ่ใบหนึ่ง ลองตีก็ไม่มีเกิดเสียงดังสนั่น จึงใช้พระขรรค์แหะหน้ากลองก็พบหญิงงามคนหนึ่ง คาวีถามสาเหตุ นางเล่าให้ฟังว่า เมืองนี้ชื่อรมยนคร มีห้าวมัทธราชและนางแก้วเกษรครองเมือง ส่วนนางเป็นราชธิดาชื่อจันทร และที่เกือกสี่ยุคขึ้นก็เพราะมีนกอินทรีคู่หนึ่งมากินคนทุกวันจนหมดเมือง เหลือแต่นางที่รอดตายมาได้ คาวีจึงถามว่านกยักษ์จะมาเมื่อใด นางตอบว่าจะมาเมื่อเห็นควันไฟ คาวีจึงก่อไฟล่อนกยักษ์ ในที่สุดคาวีก็ฆ่านกยักษ์เป็นผลสำเร็จ นางจันทรกับคาวีก็อยู่รวมกันอย่างมีความสุข

วันหนึ่งเป็นวันสงกรานต์ คาวีชวนนางไปสระสนาน นางจันทรเอานมที่ร่ว่งใส่หมอบลอยน้ำ ผอบนั้นลอยไปถึงเมืองพัทลุงไสย พระราชาเมืองพัทลุงไสยเก็บผอบของนางจันทรได้ก็หลงใหล พระองค์จึงให้ป่าวร้องทั่วนครว่า ถ้าใครนำนางมหมมาถวายได้ พระองค์จะยกแผ่นดินให้ครึ่งหนึ่ง มีหญิงชราคนหนึ่งรับอาสาพร้อมทั้ง

ขอเรือลำหนึ่งเป็นพาหนะเดินทางไปยังเมืองรมยนคร เมื่อเดินทางถึงนางก็ตรงเข้าไปหานางจันทร์ในวัง นางวันทรมีความยินดี ส่วนหญิงชราที่คิดหาวิธีฆ่าควาวิตลอดเวลาเพื่อจะได้พานางจันทร์ไปถวายท้ายยศภูมิ วันหนึ่งนางลงถามนางจันทร์ว่าเหตุใดควาวิจึงเห็นพระชรรค์คิดชั่วตลอดเวลา นางเกิดความสงสัยจึงไปถามควาวิ ควาวิเล่าความลับที่ตนซ่อนดวงใจไว้ในพระชรรค์ให้นางฟัง และเล่าว่าจะไม่ตายถ้าถูกศัตรูฆ่าสิ้น แต่จะสิ้นชีวิตก็ต่อเมื่อพระชรรค์ถูกเผาไฟ ดังนั้น จึงต้องเห็นพระชรรค์ตลอดเวลา นางจันทร์เอาความลับนี้ไปบอกหญิงชรา พอสมโอกาสหญิงชราก็บอกให้ควาวิทำพิธีบูชารักษิเชกเพื่อให้ต้องตามประเพณี ควาวิเห็นชอบด้วย หญิงชรารับอาสาถือพระชรรค์ให้ควาวิ แล้วนางก็นำเอาพระชรรค์ไปเผาไฟจนควาวิสิ้นชีวิต หญิงชราออกอุบายให้นางจันทร์ไปกับนาง หญิงชราพานางจันทร์ไปถวายท้ายยศภูมิ แต่พระองค์ไม่อาจจะเข้าใจนางได้เพราะพระองค์เกิดความแค้น ทำให้ท้ายยศภูมิเสียใจมาก

ฝ่ายพหลวิชัยเห็นคอกบัวเลี้ยงตายเหี่ยวแห้งลงก็รู้ว่าควาวิกำลังตกอยู่ในอันตราย จึงออกติดตามพบควาวิหมดลมหายใจ จึงเอาพระชรรค์ของควาวิมาประพรมน้ำจันทน์จนควาวิฟื้น ควาวิเล่าเหตุการณ์ให้พหลวิชัยฟัง ทั้งสองจึงแปลงตัวเป็นนักบวชติดตามหานางจันทร์จนถึงเมืองพัทลุงไสย

ส่วนท้ายยศภูมิซึ่งเกรงกลัวเสียใจที่มีอาจเข้าหานางจันทร์ได้ ก็คิดว่าคงจะเป็นเพราะตนแก่เฒ่าเกินไป จึงสั่งให้พวกมนตรีไปบ่าวร้องหาผู้มีวิชามาชุบตัวให้เป็นหนุ่ม โดยสัญญาว่าจะแบ่งเมืองให้กึ่งหนึ่ง พหลวิชัยทราบข่าวจึงรับอาสาโดยแปลงตัวเป็นคาบสและให้ควาวิซ่อนตัวอยู่ พหลวิชัยให้ท้ายยศภูมิตั้งโรงพิธี และเตรียมกลไฟไว้ ขณะทำพิธีห้ามผู้ใดเข้าโรงพิธีด้วย พอได้พหลวิชัยจึงปลุกท้ายยศภูมิตกกองไฟสิ้นชีวิต แล้วให้ควาวิออกมาแทน ควาวิจะแบ่งเมืองให้แก่คาบสครึ่งหนึ่ง แต่คาบสไม่ยอมรับและขอลาไปอยู่ป่า เมื่อควาวิพบนางจันทร์ นางเล่าความให้ควาวิฟัง ควาวิ

จึงทราบว่านางยังจงรักภักดีต่อตนก็มีความยินดี ทั้งสองครองเมืองด้วยกันอย่างมีความสุข
ควาวิตั้งอยู่ในทิศทิศราชธรรม ทำให้ประชาราษฎร์ประสบความสุข

ตอนท้ายจบเรื่องคัวโยคองสี่กระทู "จบ ม ริ บูรณ" กล่าวถึงเรื่องลูกเสือ
และลูกโคที่ถูมิซุบให้เป็นคนว่าเป็นเรื่องที่ "พระบรมครู" เป็นผู้กล่าวไว้

เป็นที่น่าสังเกตว่า เนื้อเรื่องเสือโคคำฉันท์ตอนต้นที่เกี่ยวกับเสือและโค
มีส่วนคล้ายคลึงกับ เรื่องพหุคาชาวิชาคก และในตอนท้ายของเรื่องเสือโคคำฉันท์ยัง
ได้กล่าวไว้ว่า

เสือโคไปผูกไท	ทั้งสอง	004358
ฉิพิตถาชีสมพอง	เศกแสรง	
แฉองค์แฉองสูงปอง	เปนมิน เมืองนา	
พระบรมครูแฉอง	กล่าวไว้เบนเฉลิม	

โคลงสี่สุภาพบทนี้เป็นบทสุดท้ายสรุปความในเรื่องว่า ลูกเสือและลูกโคที่ถูมิซุบให้เป็นคน
คน แต่ละคนก็ได้ครอบครองเมืองอย่างมีความสุข และเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ "พระบรมครู"
กล่าวไว้ คำว่า บรมครูในที่นี้ น่าจะหมายถึงพระพุทธเจ้าซึ่งกวีมักจะยกขึ้นมากล่าวอ้าง
เป็นธรรมเนียมในการแต่งวรรณคดีให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องจากชาคกเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้
ผู้อ่านเกิดความเลื่อมใสศรัทธาความประพศิตที่ถึงงามของตัวเอกในเรื่อง ธรรมเนียม
ดังกล่าวนี้มีปรากฏอยู่ในวรรณคดีอีสาน^๒ และวรรณคดีลานนา^๓ เช่นเดียวกัน อาจจะ

^๑ เสือโคคำฉันท์ และอนิรุทธคำฉันท์, หน้า ๕๔.

^๒ อุสูนันท์ ศาสตรวาทา, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องกาพะเกษ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย ภัคดีวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๖.

^๓ อุประคอง นิรมานเหมินท์, "พุทธศาสนากับวรรณคดีลานนา" ลานนาไทยคดี (เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, ๒๕๒๑), หน้า ๒๑๕-๒๐.

เป็นไปได้ว่าพระมหाराชครูได้เฝ้าความกิดตอนต้นเรื่องเกี่ยวกับเสือและโคมาจากเรื่องพงศาวดารวิชาคค และนำมาเพิ่มเติมเนื้อเรื่องให้ซับซ้อนยิ่งขึ้น

อนึ่ง เนื่องจากหนังสือปัญจสาตกเป็นที่รวมนิทานเก่าแก่ของไทย นิทานเก่าแก่เหล่านี้คงจะเล่ากันเป็นที่แพร่หลายโดยทั่วไป ดังนั้นทานเรื่องวัวกับเสือของไทยเขิน (ซึ่งมีเนื้อเรื่องเหมือนกับพงศาวดารวิชาคค) ปราภฏเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะอยู่ทางเมืองเหนือ จึงอาจจะเป็นไปได้อีกทางหนึ่งว่า พระมหाराชครูคงจะเคยได้ฟังนิทานเรื่องวัวกับเสือที่นิยมเล่ากันมา และได้เฝ้าความกิดมาแต่งเรื่องเสือโคคำฉันท์ แหล่งที่มาของเรื่องเสือโคคำฉันท์จึงอาจจะมีที่มาได้เป็น ๒ ทาง ดังแผนภูมิต่อไปนี้

๒.๑.๒.๒ ทศมูลเสือโค

ประวัติการแต่งเรื่องทศมูลเสือโคนี้ ชนิด อยู่โพธิ์ ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ และ จุดทัศน์ พยาฆรานนท์ ได้สันนิษฐานไว้ในคำนำของเรื่องทศมูลเสือโค ซึ่งพอจะสรุปได้ว่าเป็นเรื่องที่หมิ่นพระมหสมพิทศร (มี) ลูกศิษย์ของท่านสุนทร (ภู) แต่งขึ้นเป็น ๒ ระยะเวลา คือ

ระยะแรกตั้งแต่เนื้อความตอนต้นจนถึงคาวีลาหลวิชัยออกเดินทาง นายมีคงจะแต่งตอนที่บวชเป็นพระภิกษุ เพราะมีข้อความกล่าวไว้ถึง ๒ แห่งว่า

๑ ข้าพระสมิมี ขอไหว้พระสี่ ระตะณะไตร
มาอยู่เกษา ขออย่ามีโทษ ไหว้ครูผู้ไกร ที่รำรุ่มมา^๑

และ

๑ สองสมศีรมคาม ทำนุกโลกย์กระเสรมสาร
ขอหยุดสำนวนกาน อาตมาเข้าตาจน
๑ ว่าไปก็ไซ่กิจ สมมะณะก็ชักสน
อาตมานี้จำนน จึงแห่งหนีพะนวดเนา^๒

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีคำแสดงความเป็นบรรพชิตของผู้แต่ง คือ พระสมิ อาตมา สมมะณะ และยังกล่าวด้วยว่า เรื่องตอนนี้เป็นบทเข้าพระเข้านางซึ่งมิใช่ เรื่องของสมณะ จากความตอนนี้นายมีคงจะแต่งขณะที่บวชเป็นพระอยู่

อีกระยะหนึ่ง คือเนื้อความตอนที่ เป็นบทกัศกรรยของหลวิชัยและนางสุรสุมานายมีคงจะแต่งตอนที่ลาสิกขาและรับราชการแล้ว เพราะตอนท้ายเรื่องมีอาญา "นายมีลงกาใหม่" ปรากฏอยู่ ถึงความว่า

ให้คิดถึงคุณเรายู่เจ้าของ ที่ตริกตรองบทกลอนจนอ่อนหู
ชื่อนายมีลงกาใหม่ได้เรียนรู้ มาแต่ครูผู้เฝ้าอันเฝ้าพงษ์^๓

^๑ หนังสือนครนิเวศน์ (มี), ทศมุลเสื่อโค (วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตบพิตรพิมุข พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระสิรินันท์มุนี (สิ้นัน ถาวโร ป.ธ.๖) เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข ณ เมรุวัดจักรวรรดิราชาวาส, วันเสาร์ที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๒๑), หน้า ๔๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

ฉายา "นายมีลิงกาใหม่" ของนายมีเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวที่โปรดให้ซ่อมแซมปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ครั้งนั้นนายมีได้เขียนภาพปรากฏปราสาทของนครลงกาใหม่ตามแบบพระราชวังของชาวตะวันตก ผู้คนเห็นว่าเป็นของแปลกใหม่ จึงให้นายมีว่า "นายมีลิงกาใหม่" ฉะนั้น เนื้อความในระยะเวลาที่สองนี้ นายมีคงจะแต่งขึ้นในขณะที่เป็นพระวอ

จุดมุ่งหมายในการแต่งทศมุลเสื่อโคเท่าที่มีหลักฐานปรากฏพอสรุปได้ว่า เพื่อใช้สอนลูกศิษย์ ดังความว่า

๐ ส้มือคฤาครา ไวในโลก คฤาคราพระราชศรี
ไวให้เจ้าหนู ที่อยู่ในกะคี่ เยา ๆ เหล่านี ที่รู้กอกา*

ต่อมาภายหลังจึงใช้สำหรับนักเรียนของ โรงเรียนวัดคัมภีร์พิมพ์สวดโอ้เอ้วิหารรายที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามในฤดูกาลเข้าพรรษา ใน พ.ศ. ๒๔๙๔ ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว หางราชการได้จัดให้นักเรียนโรงเรียนวัดคัมภีร์พิมพ์สวดโอ้เอ้วิหารรายถึง ๒ ศาลา และเป็นศาลาที่เสด็จพระราชดำเนินผ่าน

*เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

ทศมุลเสื่อโคแก่งด้วยคำประพันธ์หลายชนิด คือ กาพย์ เช่น กาพย์สุวันมาลา
กาพย์รัตนมาลา กาพย์ขับไม้เข้าขอ กลอน เช่น กลอนสุภาพ กลอนกลบท และ
โคลง เช่น โคลงสี่สุภาพ โคลงสี่กระทู้

เนื้อเรื่องทศมุลเสื่อโคแก่งตามมาตราตัวสะกด เริ่มตั้งแต่แม่ ก. กา จน
ถึงแม่เคย เริ่มเรื่องด้วยบทไหว้คุณพระศรีรัตนตรัย ไหว้ครู บอกจุดมุ่งหมายใน
การแต่ง และสั่งสอนกุลบุตรกุลธิดาให้สนใจอ่านตำราเพราะจะเป็นประโยชน์ในภาย
หน้า แล้วจึงเริ่มต้นเรื่องโดยใช้คำที่มีตัวสะกดในแม่ ก. กา กล่าวถึง แม่เสื่อตัว
หนึ่งมีนิสัยพาลเกเรจนเป็นที่หวาดระแวงของสัตว์ทั้งหลายในป่า วันหนึ่งนางไปหา
อาหารและทิ้งลูกไว้ตามลำพังจนลูกหิวนม เทียบเดินโซเซไปพบแม่โคตัวหนึ่งจึงอ่อน
วอนขอมนมกิน แต่นางก็มีไคโยคีเพราะเห็นว่าเสื่อและโคยอมเป็นศัตรูกัน ลูกเสื่อ
ก็ไม่ย่อท้อเดินตามแม่โคไปเพื่อขอมนมกิน จนกระทั่งลูกโคคิดสงสารขอร้องให้แม่ของ
ตนให้นมแก่ลูกเสื่อ แม่โคจึงกล่าวถึงความร้ายของเสื่อให้ลูกฟัง ลูกเสื่อไค้ฟังก็
สัญญากับแม่โคว่า หากแม่เสื่อฆ่าแม่โค คนก็จะฆ่าแม่เสื่อให้ตายตามไปด้วย แม่โค
จึงยอมให้ลูกเสื่อกินนม

เมื่อแม่เสื่อกลับมา ลูกเสื่อจึงเล่าเรื่องให้ฟังและขอคำสัตย์จากแม่เสื่อว่า
จะไม่ทำร้ายแม่โคและลูก แม่เสื่อให้สัญญา ลูกเสื่อจึงพาแม่ไปหาแม่โคและลูก
แม่โคมีความซื่อคิดว่าแม่เสื่อจะตั้งอยู่ในความสัตย์ ตรงกันข้ามในใจของแม่เสื่อคิด
ลอบหาโอกาสจะเอาแม่โคเป็นอาหารตลอดเวลา เมื่อสบโอกาสแม่เสื่อจึงฆ่าแม่โค
เป็นอาหาร ในวันนั้นลูกเสื่อและลูกโคไค้กลิ่นโคติดกายแม่เสื่อมากรู้ว่าแม่โคตาย
แล้ว ทั้งสองจึงช่วยกันกัดและขวิดแม่เสื่อจนตายแล้วเดินทางเข้าป่าไปพบฤๅษีคนหนึ่ง^๑

^๑จบความในแม่ ก. กา และเริ่มต้นใช้คำในแม่กน

ณิเห็นสัตว์ทั้งสองเดินมาด้วยกันก็แปลกใจ สัตว์ทั้งสองจึงเล่าความให้ฟัง ณิจึง
เลี้ยงสัตว์ทั้งสองไว้และขอให้เป็นกุมารรูปร่างเหมือนพระชรรค์คนละเล่ม กุมารที่ซุ่มจาก
ลูกเสือชื่อพะหลวิไชย กุมารที่ซุ่มจากลูกโคชื่อคาวี แล้วณิก็บอกให้ทั้งสองออกเดิน
ทางโดยกำชับว่าอย่าให้พระชรรค์ไกลตัว และอย่าได้บอกความลับเรื่องพระชรรค์แก่
ผู้ใด^๑

ทั้งสองออกเดินทางขมก^๒ ขมสัตว์ระหว่างทางในป่าจนกระทั่งใกล้จะถึง
เมืองมคธ พะหลวิไชยนอนหลับใหลคนไทร คาวีจึงไปตักน้ำที่สระซึ่งมียักษ์อาศัย
อยู่ หากใครมาตักน้ำในสระนี้ ยักษ์ก็จะจับกินเป็นอาหาร เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้
พระราชามือเมืองมคธซึ่งมีมเหสีชื่อนางจันทรวดี และมีพระราชธิดาชื่อนางสุรสุดา กังวล
ใจเป็นอย่างยิ่ง^๓

เมื่อคาวีเอาปล่องไม้ไผ่ตักน้ำในสระ ยักษ์ก็จะจับคาวี จึงเกิดต่อสู้กัน
คาวีเป็นฝ่ายชนะโดยใช้พระชรรค์ตัดคอยักษ์ขาดตาย แล้วกลับมาเล่าเรื่องให้พะหล-
วิไชยฟัง พอชาวบ้านเห็นยักษ์ตาย ก็เลวดีกันจนทราบถึงพระราชามือให้เหล่าทหาร
ออกไปสืบดูว่าใครเป็นผู้ฆ่ายักษ์ เหล่าทหารไปพบพะหลวิไชยและคาวี จึงนำทั้งสอง
เข้าเฝ้าพระราชามือ พะหลวิไชยเล่าเรื่องให้พระองค์ฟัง^๔ พระองค์ได้ฟังดังนั้นก็ยินดี
จะแบ่งเมืองกึ่งหนึ่งและยกราชธิดาให้คาวี แต่คาวีแก้ว่าควรจะพระราชทานให้
พะหลวิไชยจะเหมาะกว่าเพราะถ้าพะหลวิไชยไปตักน้ำก็จะฆ่ายักษ์ได้ พระราชามือ

^๑จบความในแม่กน และเริ่มต้นใช้คำในแม่กง

^๒จบความในแม่กง และเริ่มต้นใช้คำในแม่กม

^๓จบความในแม่กม และเริ่มต้นใช้คำในแม่กค

^๔จบความในแม่กค และเริ่มต้นใช้คำในแม่กก

สรรเสริญคำวิ และจัดงานอภิเษกพะหลิวไชยกับพระราชธิดา^๑

ต่อมาไม่นาน คำวิก็ขอลาพะหลิวไชยออกเดินทางไปแสวงหาโชคกลาง
ก่อนออกเดินทางพะหลิวไชยและคำวิก็แยกคอกบัวเสี่ยงทายกันว่า ถ้าทราบโคคอกบัว
ยังสอดอยู่ก็แสดงว่ายังมีความสุข หากคอกบัวของฝ่ายหนึ่งเหี่ยวแห้งก็แสดงว่าอีกฝ่าย
หนึ่งกำลังมีภัย แล้วพะหลิวไชยก็อวยพรให้คำวิเดินทางโดยสวัสดิภาพ^๒ คำวิออก
เดินทางได้ ๘ เดือนก็ถึงเมืองร้างแห่งหนึ่ง จึงเข้าไปในปราสาทพมกลองใหญ่ในหนึ่ง
ลองก็ดูก็ไม่เกิดเสียงดัง เมื่อแหวกลวงก็พบนางจันท์สุคา นางจึงเล่าสาเหตุที่
ต้องอยู่ในกลองให้คำวิฟังว่าเป็นเพราะมีนกอินทรีมากินผู้คนรวมทั้งบิดาและมารดาของ
นาง ดังนั้น บิดาของนางจึงสร้างกลองใหญ่บรรจุนางเพื่อให้รอดพ้นจากความตาย
หลังจากนั้นคำวิและนางจันท์สุคาก็อยู่ร่วมกัน (ต้นฉบับจบเพียงเท่านี้) ตอนท้ายผู้แต่ง
ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมาย วัน เวลา และนามของผู้แต่ง

๒.๑.๒.๑ เสือโลกลอนสวค

เสือโลกลอนสวคเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เสือโลกำกาพย์ เสือโลกลอนสวค
นี้ยังไม่ได้พิมพ์เป็นเล่ม มีต้นฉบับเป็นตัวเขียนอยู่ในหอสมุดแห่งชาติรวม ๖ เล่ม ดังนี้

เล่มที่ ๑ เป็นสมุดไทยคำ ตัวหนังสือหวัดเขียนแบบการเขียนภาษาเขมร
เขียนด้วยเส้นตรง อยู่ในหมู่กาพย์เลขที่ ๕๔ ๓๑๔ ชั้น ๑/๒ มัดที่ ๖๑ นายพรหม
ขมาลา มอบให้หอสมุดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ มีเนื้อความตั้งแต่แม่โคไปพบลูกเสือ ลูกเสือ
วอนขอนมแม่โคกิน จนถึงคำวิเดินทางไปพบเมืองร้าง แล้วทำลายกลองใหญ่จนพบนาง

^๑จบความในแม่กก และเริ่มต้นใช้คำในแม่กบ

^๒จบความในแม่กบ และเริ่มต้นใช้คำในแม่เกย

ในกลาง

เล่มที่ ๒ เป็นสมุดไทยขาว ตัวหนังสือสวยงามเป็นระเบียบ เขียนด้วยหมึกดำ อยู่ในหมู่ภาพยี่เลขที่ ๕๘ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัดที่ ๖๑ เป็นหนังสือของสงฆ์วัดบวรนิเวศ มีเนื้อความตั้งแต่ลูกเสือขอมแม่โคกิน จนถึงลูบลูกเสือลูกโคเป็นคน แล้วชี้หนทางให้ค่าเป็นไป

เล่มที่ ๓ เป็นสมุดไทยดำ ตัวหนังสือสวยงามเป็นระเบียบ เขียนด้วยเส้นกินสอขาว อยู่ในหมู่ภาพยี่เลขที่ ๖๐ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัดที่ ๖๑ หอสมุดแห่งชาติได้มาจากกรมเดชาธิการคณะรัฐมนตรี มีเนื้อความตั้งแต่ลูกเสือเล่าเรื่องพี่ขอมแม่โคกินให้แม่เสือส่ง แม่เสือไม่รู้คุณจ้องแต่จะจับแม่โคกิน จนถึงพระหลิวชัยได้สุมพริกกับนางจันทะสุระสุดา

เล่มที่ ๔ เป็นสมุดไทยขาว ตัวหนังสือสวยงามเป็นระเบียบ เขียนด้วยหมึกดำ อยู่ในหมู่ภาพยี่เลขที่ ๖๐/๑ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัดที่ ๖๑ เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ มีเนื้อความตั้งแต่ตอนควาวีพานางจันทรเทวีลงสร นางจันทรเทวีลอยดมหอม จนถึงท้าวยศภูมิพบนางจันทรเทวี

เล่มที่ ๕ เป็นสมุดไทยดำ ตัวหนังสือสวยงามเป็นระเบียบ เขียนด้วยเส้นรง อยู่ในหมู่ภาพยี่เลขที่ ๖๐/๒ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัดที่ ๖๑ หอสมุดแห่งชาติซื้อจากหม่อมหลวงแดง สุประคินส์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ มีเนื้อความตั้งแต่แม่เสือตั้งลูกให้คอนมลูกเสือไปขอมแม่โค แม่โคให้ลูกเสือกินนม จนถึงพลิวชัยกับควาวีเสียดอกบัวไวคนละดอก แล้วควาวีจึงออกเดินทาง

เล่มที่ ๖ เป็นสมุดไทยขาว ตัวหนังสือสวยงามเป็นระเบียบ เขียนด้วยหมึกดำ อยู่ในหมู่ภาพยี่เลขที่ ๖๐/๓ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัดที่ ๖๑ หอสมุดแห่งชาติมีเพียงฉบับสำเนาซึ่งนางสาวนิยะดา สาริกฤติ ได้นำต้นฉบับจากวัดเกาะสัมพันธวงศ์

มาให้หอสมุดแห่งชาติได้ฉายสำเนาไว้เมื่อ พ. ศ. ๒๕๒๒ มีเนื้อความเริ่มตั้งแต่ท้าว
ครุ แล้วดำเนินเรื่องตั้งแต่แม่สื่อถึงลูกให้คนม ลูกสื่อไปขอมแม่โคกิน จนถึง
พลวิชัยปลอมตัวเป็นฤๅษีรับอาสาท้าวยศุมิขุมพระองค์ให้เป็นหนุ่มจนถึงตั้งพิธีขุมท้าว
ยศุมิ

นอกจากสื่อ โศกลอนสวดคันฉับตัวเขียน ซึ่งมีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติทั้ง ๒
เล่มแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่ามีสื่อ โศกลอนสวดคันฉับตัวเขียน ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์ภาษา
และวัฒนธรรมภาคใต้ จังหวัดสงขลา อีก ๒ เล่ม คือ

เล่มที่ ๑ เป็นสมุดไทยขาว ตัวหนังสือสวยงามเป็นระเบียบ เขียนด้วย
หมึกดำ อยู่ในหมูกาพย์ หนังสือนี้นายชูศักดิ์ เอกเพชร ได้ค้นฉบับจากนางชมชื่น
ศิริรัตน์ บ้านเลขที่ ๒๐ ค. ปากพูน อ. ปากพูน จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม
พ. ศ. ๒๕๑๘ มีเนื้อความเริ่มตั้งแต่ท้าวครุจนถึงฤๅษีขุมลูกสื่อและลูกโคให้เป็นคน
แล้วชี้ทางให้ดำเนินไป (ต่อจากนี้ค้นฉบับขาดหายไป) เริ่มความใหม่ตั้งแต่ท้าวยศุมิ
โคทราชมว่าว่ามีฤๅษีอาสาขุมพระองค์ให้เป็นหนุ่ม จนถึงควาวิไคพบนางจันทร์สุตา และ
ครองราชย์สืบมาด้วยความสุข

เล่มที่ ๒ เป็นสมุดไทยดำ ตัวหนังสือสวยงามเป็นระเบียบ เขียนด้วยเส้น
รง อยู่ในหมูกาพย์ ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการได้ค้นฉบับมาแต่อย่างใด มีเนื้อความ
ตั้งแต่ฤๅษีขุมลูกสื่อลูกโคให้เป็นคน จนถึงพระฤๅษีขุมท้าวยศุมิให้เป็นหนุ่ม

จุดมุ่งหมายในการแต่งสื่อ โศกลอนสวดนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าคงจะแต่ง
เพื่อใช้สวด หรืออ่านให้ฟังกันในวันนักขัตฤกษ์ นอกจากนั้นในสื่อ โศกลอนสวด เล่มที่ ๒
ยังได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายไว้ว่า

เมื่อได้ศึกษาต้นฉบับตัวเขียน สื่อโคลงอนสวดทุกฉบับดังกล่าวแล้วข้างต้น
อาจตั้งข้อสงสัยได้ ดังนี้

๑. ต้นฉบับสื่อโคลงอนสวดเล่มที่ ๒ เล่มที่ ๓ เล่มที่ ๕ และ เล่มที่ ๖
เป็นต้นฉบับตัวเขียนซึ่งน่าจะคัดลอกมาจากต้นฉบับเดียวกัน (ต้นฉบับทั้ง ๔ เล่มดังกล่าว อาจจะมีเล่มใดเล่มหนึ่งเป็นต้นฉบับ หรือต้นฉบับอาจสูญหายไปแล้วก็ได้) ทั้งนี้
เนื่องจากเมื่อนำเนื้อความตอนที่เหมือนกันมาเทียบกัน ปรากฏว่า ทุกฉบับนอกจากจะมี
เนื้อความตรงกันแล้ว ส่วนวนโวหารก็ตรงกันด้วย จะแตกต่างกันบ้างก็เพียงตัว
สะกด ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากการคัดลอก ดังตัวอย่าง

สื่อโคลงอนสวด เล่มที่ ๒ เลขที่ ๕๕ กุ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๖๑

๐ อ้อออพ่อเจ้า เจ้าอย่าได้เล่า แม่ไม่ทำไม
แม่โคอะรี แม่มีแกใจ ไปหาปราไส ประสาไม้ตรี
๐ เขามีคุณา แกเราเท่าฟ้า เท่าพระขรรณี เขาอารีเรา
เราก้ออารี เขาคีก็คี คีต่อเขาไป ๐ ถ้ามีชื่อ
กระทำคูคือ ฮ่าแม่โคไพร ขอให้ป้า ปู่เจ้าเขาใหญ่
หะตอแม่ไป ไนครานี่นา

สื่อโคลงอนสวด เล่มที่ ๓ เลขที่ ๖๐ กุ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๖๑

๐ อ้อออเจ้า เจ้าอย่าได้เล่า แม่ไม่ทำไม
แม่โคอารี แม่มีแกใจ ไปหาปราไส ประสาไม้ตรี
๐ เขามีคุณา แกเราเท่าฟ้า เท่าพระขรรณี เขาอารี
เรา เราก้ออารี เขาคีก็คี คีต่อเขาไป ๐ ถ้าแม่มีชื่อ
กระทำคูคือ ฮ่าแม่โคไพร ขอให้ป้า ปู่เจ้าเขาใหญ่
ห่าตแม่ไป ไนครานี่นา

เสื่อโลกลอนสวด เล่มที่ ๕ เลขที่ ๖๐/๒ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๖๑

๑ อี้ออพลเจ้า เจ้าอย่าไค้เช่า แม่ไม่ทำไม
แม่โคอารี แม่มีแกใจ ไปหาปราไส ประสาไม้ตรี

๑ เขามีคุณา แก่เราเท่าฟ้า เทาพระชอระณี เขาอารีเรา
เราก้ออารี เขาคีก็คี่ คีค้อเขาไป ๑ ถ้าแม่หมีชื่อ กระทบ
คู่คือ ช่าแม่โคไพร ขอให้ป้า ปู่เจ้าเขาใหญ่ ห้าค้อแม่ไป
ในครานี้

เสื่อโลกลอนสวด เล่มที่ ๖ เลขที่ ๖๐/๓ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๖๑

๑ อี้ออพลเจ้า เจ้าอย่าไค้เตร้า แม่ไม่ทำไม
แม่โคอารี แม่มีแกใจ ไปหาปราไส ประสาไม้ตรี

๑ เขาคมีคุณา แก่เราเท่าฟ้า เทาพระชอระณี
เขาอารีเรา เราก้ออารี เขาคีก็คี่ คีค้อเขาไป

๑ ถ้าแม่หมีชื่อ กระทบคู่คือ ช่าแม่โคไพร ขอให้
ป้า ปู่เจ้าเขาใหญ่ ห้าค้อแม่ไป ในครานี้

๒. ต้นฉบับเสื่อโลกลอนสวด เล่มที่ ๖ เป็นต้นฉบับที่มีความสมบูรณ์ที่สุด
เพราะมีเนื้อความยาวที่สุด และเมื่อนำมาเทียบกับเสื่อโลกลอนสวด เล่มที่ ๔ ใน
ตอนที่เนื้อความเดียวกันก็ปรากฏว่ามีเนื้อความตรงกัน จะต่างกันก็เพียงตัวสะกด
เท่านั้น ดังตัวอย่าง

เสื่อโลกลอนสวด เล่มที่ ๔ เลขที่ ๖๐/๑ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๖๑

๑ ทรงพระสังวาร เก็จกรองก้วยกาญ จะโนโฬพาร
คิเรกค้วยแก้ว แพรว ๆ มหีมา อระรามนรา ชีราชเรือง-

รอง ๑ ทรงพระภูษา ภูษิตราชา แพร่ชุกดวงทอง
 พื้นแดงไฟจิตร แก้วเกาตุกรรอง ลวดลายสังล่อง
 เลงแลประไพ ๑ ทรงทองพระกร รัศมีมวร เพ็ชร-
 แพร้วแสงใส ยยับชามรงค์ ยงเอาใจ คำเมือง-
 เมืองโค นมีปูนปาน

เสื้อโกลดอนสวค เล่มที่ ๒ เลขที่ ๖๐/๓ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๖๑

๑ ทรงพระสังวาร์ เกจกรรองควยกาญ จโนโอฬาร
 คิเรกควยแก้ว แพร้วแพร้วมहिมา อรามนรา ชิกราช-
 เรืองรอง ๑ ทรงพระภูษา ภูษิตราชา แพร่ชุกดวงทอง
 พื้นแดงไฟจิตร แก้วเกาตุกรรอง ลวดลายสังล่อง เลง-
 แลงประไพ ๑ ทรงทองพระกร รัศมีมวร เพชรศแพร้ว-
 แสงใส ยยับชามรงค์ ยงเอาใจ คำเมืองเมืองโค
 นมีปูนปาน

๓. ต้นฉบับเสื้อโกลดอนสวค เล่มที่ ๑ มีเนื้อความเหมือนกับต้นฉบับอื่น ๆ
 หากสำนวนในการเขียนต่างกับต้นฉบับอื่น ๆ

๔. ต้นฉบับเสื้อโกลดอนสวค เล่มที่ ๑ และเล่มที่ ๒ ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่
 ศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ จังหวัดสงขลา ก็น่าจะคัดลอกมาจากต้นฉบับเดียวกัน
 เพราะเมื่อนำท่อนที่มีเนื้อความเดียวกันมาเทียบกัน ก็ปรากฏว่ามีเนื้อความและสำนวน
 ไวยากรณ์ตรงกัน จะต่างกันบ้างก็เพียงตัวสะกด ดังตัวอย่าง

เสื้อโกลดอนสวค เล่มที่ ๑ (ฉบับศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้)

๑ เบื้องจางคัจจิตรจ่านง..... จ่าน่ากรรฐ-

อนักร เกาปิลชินชัฏ ประคับ ๐ นัวยนักรณา

๐๐๐๐ มีการกัสม กัด้วยประวัตร กระชาร

๐ โอมอ่านอากมเวทย์๐๐๐๐ อวยพรพิศาล เสกสอง-

บุภาพาน กระษัตรี ๐ จัองอ่านฤทธิเคชยา๐๐๐๐

ชราพรพิพรรณ อวยสิทธิอวยสวัสดิ์ สองเสมอ

๐ แล้วยี่ของทิตวรา๐๐๐๐ ชราจรระจะเปรอ ให้

สองลีลาเลอ ประภาศ

เสื่อโลกลอนสวค เล่มที่ ๒ (ฉบับศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้)

๐ เบ็ญจางคจิกรจำนง๐๐๐๐๐๐ จำนำกรรชูนักร

เกาปิลชินชัฏ ประคับ ๐ นัวยนักรณา๐๐๐๐๐๐

มีการกัสม กัด้วยประวัตร กระชาร ๐ โอมอ่านอากม-

เวทย์๐๐๐๐๐ อวยพรพิศาล เสกสองบุภาพาน กระษัตรี

๐ จัองอ่านฤทธิเคชยา๐๐๐๐๐ ชราพรพิพัช อวยสิทธิอวย-

สวัสดิ์ สองเสมอ ๐ แล้วยี่ของทิตวรา๐๐๐๐๐ จราจรระ-

จะเปรอ สองลีลาเลอ ประภาศ

อนึ่ง เรื่องลาวีหรือเสื่อโลกรูปแบบที่เป็นนิทานร้อยกรองทั้ง ๓ เล่ม คือ เสื่อโลกคำฉันท์ ทศมุลเสื่อโค และ เสื่อโลกลอนสวค น่าจะมีความเกี่ยวเนื่องกัน ดังนี้

๑. เสื่อโลกคำฉันท์ และเสื่อโลกลอนสวค เล่มที่ ๑ ต้นฉบับตัวเขียนจาก ศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ จังหวัดสงขลา มีเนื้อความและสำนวนโวหารเหมือนกัน ตั้งแต่บทไหว้ครู จนถึงตอนพหลวิชัย และลาวีสาดูษีออกเดินทาง (ต่อจากนี้ต้นฉบับเสื่อโลกลอนสวคขาดหายไป) และเริ่มเหมือนกันใหม่ในตอนต้นฉบับเสื่อโค

ทศมูลเสื่อโค

๑ ข้าพระสมิมี ขอไหว้พระสี่ ระคะณะไตร
มาอยู่เกษา ขอย่ามีไทย ไหว้ครูผู้ไกร ที่ร่ำรู่มา*

และ

๑ บางกอนล้วนแก้ว เลื่อมพรายลายแพรว แสงแววสุกแวม
มอระกบเมื่อกัย ภูกามบุคแกม เพชรนิลบุคแกม ภูเพลิงเคินพลาจ

๑ ข้างประสานงา ๑

๑ เสดจ์เคินนาคน้อยอางขนาง ขนาดเคินทาง
เคินถึงเจ็ดเคือนโดยจง^๒

เสื่อโคกลอนสวค เล่มที่ ๒ เลขที่ ๒๐/๓ ฐุ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๒๐

๑ ข้าพระสมิมี ขอไหว้พระสี่ ระคะณะไตร
มาอยู่เกษา ขอย่ามีไทย ไหว้ครูผู้ไกร ที่ร่ำรู่มา

และ

๑ ลางกอนล้วนแก้ว เลื่อมพรายลายแพรว
แสงแววสุกแวม มรกฎเมื่อกาย ภูกามบุคแกม
เพชรนิลบุคแกม ภูเพลิงเคินพลาจ เส็ดจ์นาค-
น้อยขนาดเคินทาง เคินถึงเจ็ดเคือนโดยจง

*หมื่นพรหมสมพัศร์ (มี), ทศมูลเสื่อโค, หน้า ๔๑.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

๓. เสือโคคำฉันท์ และเสือโคกลอนสวค เล่มที่ ๒ มีเนื้อความและสำนวน
โวหารคล้ายกัน ตั้งแต่คำว่พบเมืองร้าง (คือ เริ่มเนื้อความต่อจากที่เสือโคกลอน
สวคเหมือนกับทศมูลเสือโค) จนกระทั่งถึงตอนพหลวิชัยปลอมเป็นฤษชูปท้าวยศภูมิ
ให้เป็นหนุ่ม คึงตัวอย่าง

เสือโคคำฉันท์

เมืองนั้นเกิดกาลประไลย	ชุกเข็ญเป็นไทย
พินาศสิ้นนรชน	
ท้าวไทเสนามุขมนตรี	ตรีหมูร์พล
แลพหลหญิงชาย	
เส้ร่าสูญชีวิตวาทวาย	เกิดความฉิบหาย
พินาศสิ้นทั้งเมือง ^๑	

และ

เข้าในมณฑลวิไชย	แคสององค์ใน
บมีผู้นับแบบปณ	
ควาวิซอนไว้เป็นกล	เพราะพระจุมพล
พระพหลเพโทบาย	
แตงกลเหนือกลอภิปราย	คอบแทนโดยหมาย
จะมล้างอริราชา	
กันความอภิมาณให้ปรา	กฎเกียรติินรา
ชิราชท้าวทั้งสอง ^๒	

^๑ เสือโคคำฉันท์ และอนิรุทธคำฉันท์, หน้า ๒๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

เสื่อโคกลอนสวด เล่มที่ ๒ เลขที่ ๒๐/๓ กุ ๑๑๘ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๒๑

๑๖ เมืองนั้นเกิดการประโล ชุกเชิญเป็นไฟ
 พินาศสิ้นรชน ๑ ท้าวไทยเสนาสามน ศรีหุมพล
 แลพริกพวกหญิงชาย ๑ เสราะสูญสิ้นสุควอควาย
 ถึงความฉิบหาย พินาศสิ้นทั้งเมือง

และ

- ๑๖ เข้าในมณฑลวิไชย แด่สององค์ใน บมอันอันแปมปน
- ๑ ท้าวชอนไว้เป็นกล เพราะพระจุมพล พระหลเพโทบาย
- ๑ แด่กลเหนือกลอภิปราย คอบแทนโดยหมาย จมล้างอริราชา
- ๑ กันความอกิมาฉให้ปรา กฏเกรียคั้นรา ชีราชท้าวทั้งสอง

๘. เป็นที่น่าสังเกตุว่า เสื่อโคกลอนสวดเล่มที่ ๒ เลขที่ ๒๐/๓ กุ ๑๑๘
 ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๒๑ มีเนื้อความแบ่งเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนต้น เริ่มตั้งแต่ทไหว้ครู ถึงตอนท้าวลาพลวิชัยออกเดินทางไปได้

๗ เดือน มีเนื้อความและสำนวนโวหาร เหมือนกับทศมูลเสื่อโค

ก่อนต่อมา เนื้อเรื่องต่อจากที่ออกเดินทางได้ ๗ เดือน ท้าวก็พบ
 เมืองร้าง จนถึงตอนพลวิชัยปลอมเป็นฤๅษีชูปท้าวยศภูมิให้เป็นหนุ่ม มีเนื้อความและ
 สำนวนโวหาร เหมือนกับเรื่องเสื่อโคคำฉันท

ข้อที่น่าสังเกตุอีกข้อหนึ่งก็คือ เสื่อโคกลอนสวดเล่มที่ ๑ ต้นฉบับตัวเขียนจาก
 ศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มีเนื้อความและสำนวนโวหารตั้งแต่ต้นจนจบ เหมือน
 กับเสื่อโคคำฉันท จะต่างกันเล็กน้อยเพียงตอนท้ายที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

เมื่อผู้วิจัยศึกษาสื่อโคคำฉันท์ ทศมูลสื่อโค และสื่อโคกลอนสวด อาจสรุปความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องได้ดังนี้

๑. สื่อโคกลอนสวด เล่มที่ ๒ เลขที่ ๒๐/๓ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๖๑ ซึ่งมีเนื้อความแบ่งเป็น ๒ ตอน กึ่งที่โคกล่าวมาแล้ว เมื่อพิจารณาตอนที่ต่อกันก็ปรากฏว่าต่อกันได้สนิท กึ่งตัวอย่าง

๑ ลางก่อนลวนแกว เลื่อมพรายลายแพรว แสง-
แววสุกงาม มรกฎเมื่คกาย ภูงามผูกแกม เพชรนิล
ผูกแนม ภูเพลิงเคินพลาง เสกัจขนาดน้อย ขนาดเคินทาง
เคินถึงเจ็คเคื้อนโดยจง ๑๖ เมื่อนั้นเกิดการประไล
ชุกเช็ญเปนไพ พินาศสิ้นนรชน ๑ ท้าวไทยเสนาสามน
ตรีหุมรพล แลพรัคพวกหญิงชาย*

และเมื่อนำตอนเดียวกันนี้เทียบกับทศมูลสื่อโค และสื่อโคคำฉันท์แล้ว ก็ปรากฏว่าทั้งสองเล่มมีข้อความต่อกันได้สนิท กึ่งตัวอย่าง

ทศมูลสื่อโค

๑ บางก่อนลวนแกว เลื่อมพรายลายแพรว
แสงแววสุกงาม มอระกคเมื่คกัย ภูงามผูกแกม
เพชรนิลผูกแนม ภูเพลิงเคินพลาง
๑ ขางประสารงา ๑

*สื่อโคกลอนสวด ฉบับตัวเขียน เล่ม ๒ เลขที่ ๒๐/๓ คู่ ๑๑๔ ชั้น ๑/๒ มัคที่ ๖๑.

- ๑ เสกจ์เกินนาคน้อยางนาง ขนาดเกินทาง
เกินถึงเจ็กเคื่อนโคยจง
- ๑ เกินจนถึงเมืองปลดปลง เปลาปลอดจ็กรง
แตร้างยังร้างร้างเวียง^๑

เสื่อโคคำฉันท

- บัคนั้นพระผู้คุม คาวิารสม
บูรณควยฤทธิไกร
- จากจันทบูรคลาไคล สัตตมาศปรมาณ
- ก็ลุนครกรุงไกร
- เมืองนั้นเกิดกาลประไลย ชุกเช็ญเป็นไทย
- พินาศสิ้นนรชน
- ท้าวไทเสนามุขมน ตรัษมูรพล
- แลพหลหญิงชาย
- เสราสูญชีวิตาควาย เกิดความฉิบหาย
- พินาศสิ้นทั้งเมือง^๒

^๑หมื่นพรหมสมพักสร (มี), หคมูลเสื่อโค, หน้า ๗๖.

^๒เสื่อโคคำฉันท และอนิรุทธคำฉันท, หน้า ๒๕ - ๖.

๒. เสือโคคำฉันทน์ เป็นเรื่องที่มีเนื้อความตึงเครียดจนจบอย่างสมบูรณ์ จึงอาจจะเป็นไปได้ว่าเสือโคกลอนสวด เล่มที่ ๒ และเสือโคกลอนสวด เล่มที่ ๑ ฉบับต้นฉบับภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้น่าจะคัดลอกมาจากเสือโคคำฉันทน์ ส่วนเสือโคกลอนสวด เล่มที่ ๒ มีเนื้อความแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ซึ่งต่อกันไม่สนิทดังที่กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้ อาจจะเป็นเนื่องจากการคัดลอก

๒.๑.๒.๔ เสือโคคำกลอน

ผู้วิจัยพบว่า เสือโคคำกลอนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เสือโคกลอนอ่าน มีทั้งที่เป็นต้นฉบับตัวเขียน และฉบับตัวพิมพ์ ดังนี้

๒.๑.๒.๔.๑ เสือโคคำกลอน (ต้นฉบับตัวเขียน) มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ รวม ๒ เล่ม ดังนี้

เล่มที่ ๑ เป็นสมุดไทยคำ ตัวหนังสือสวยงามเป็นระเบียบ เขียนด้วยเส้นรง อยู่ในหมูกลอนอ่านเลขที่ ๘๑ กุ ๑๑๕ ชั้น ๓/๕ มัคที่ ๑๐๘ หอสมุดแห่งชาติ ได้มาจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี มีเนื้อความตึงเครียดลูกเสือได้กินนมของแม่โค มีความสนิทสนมรักใคร่ เป็นพี่น้องกับลูกโค แม่เสือกินแม่โค ลูกเสือและลูกโคจึงช่วยกันกัดแม่เสือคายแล้วพากันเดินทางไปพบฤๅษีในป่า ฤๅษีชุบสัตว์ทั้งสองให้เป็นมนุษย์ จนถึงคำวิฆายักษ์ที่เผ่าสระ พวกอำมาตย์นำหลวิชัยและควาวิเข้าเผ่าท้าวจันทร์บูร

เล่มที่ ๒ เป็นสมุดไทยคำ ตัวหนังสือสวยงามเป็นระเบียบ เขียนด้วยเส้นกินสอขาว อยู่ในหมูกลอนอ่านเลขที่ ๘๒ กุ ๑๑๕ ชั้น ๓/๕ มัคที่ ๑๐๘ หอสมุดแห่งชาติได้มาจากกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี มีเนื้อความตึงเครียดย้ายเข้ามาโดยอยู่ที่นางจันทร์เทวีไค่ถามเรื่องพระขรรค์ของควาวิ เมื่อทราบแล้วจึงเล่าให้ยายเฝ้าฟัง ในวันทำพิธีสระสนาน ยายเฝ้าเอาพระขรรค์ไปเผาไฟ ควาวิสิ้นชีวิต จนถึงหลวิชัยและควาวิปลอมเป็นพระเสด็จอาจารย์รับอาสาทำพิธีชุบตัวท้าวสันนุราชให้เป็นหนุ่ม

ย้ายเข้ามาโดย เป็นตัวละครตัวเดียวกับยายเฝ้าที่ศประสาท

เสื่อโคค่างลอนคันฉับตัว เขียนทั้ง ๒ ฉับ แต่งด้วยกลอนสุภาพ ดังตัวอย่าง

ฝ่ายโคตรันรุ่งพระสุริเยศ ก็กรีกูเหศวรไปทางไหน
 เลียบบุตรสุดสายฤๅไทแท้ ดวงเนตรแม่มุ่งสองอัยครองกัน
 พูทพูนหัววักวักพ้อยาหนีไกล พระสุริย์หายมีฉายไม่จฉายมัน
 ส่วงแลวแคล้วคลาเขาอารัญ จรจันทางที่คุดคอรเกิน เทยิว
 เศร่าระหาหย่าอนซอนชอก ไกรกตรอกชวอกมาสินลาเป็น
 เห็นหยาลครมุกไบโกดุนิน กอมเกินเล่มกินทุกกินไป ครัน
 พระสุริย์นายหมายเคลอน เลี้ยวเลอินลัฟปาพฤกษาไสว คิน
 สถิตที่ภักสำนักไซร เลียบไลยสองบุตรสุดชัว...

๒.๑.๒.๔.๒ เสื่อโคค่างลอน (ฉับตัวพิมพ์)

จง บูรานนท์ แต่งเรื่องเสื่อโคค่างลอน เมื่อวันที่ ๖ เมษายน
 พ.ศ. ๒๔๔๐ คาเป็นเรื่องตามเรื่องเสื่อโคค่างฉับ และแต่งเรื่องขึ้นเพื่อให้
 เป็นที่เพลิดเพลินใจ โดยใช้คำประพันธ์ชนิดกลอนสุภาพ ดังตัวอย่าง

วันที่หกเมษายนคันมี	ฉลุสองพันสี่ร้อยแปดสิบ
ขอไหว้องค์อิศเรศเนตรทิพย์	หัวทิศทั้งสิบผู้ทรงญาณ
ไหว้พระพรหมเทวาอีกอารักษ์	ผู้เรืองฤทธิ์เลิศศักดิ์ไพศาล
ไหว้พ่อแม่ที่ทานสอนกิจกลอนการ	ทุกทองธารปฐพีอัคคีลม
ไหว้หัวทั้งเทวาพุทธศาสนา	อีกบัวบาทราชะองค์ปฐม
พระพิรุพขุนเขาพญายม	สิบหน่วยกปรนมนวันทนา
ขออัญเชิญเทินหามาคลจิต	ไต่ความคิดว่องไวใจกล้า
ส่งเสริมให้รู้จักหลักวิชา	ทานครูบาอาจารย์ชาตฤกระวิ

*เสื่อโคกลอนอ่าน คันฉับตัวเขียน เล่มที่ ๑ เลขที่ ๔๑ คู่ ๑๑๕
 ชั้น ๓/๕ มัคที่ ๑๐๘.

มาช่วยแนะนำศัพท์ขยับขยาย
บทนิพนธ์ค้นแบบฉบับนี้
อ่านเสื่อโคคำฉันท์ที่พลันคิด
แม่ท่านองจะทราวมไ้มงามงก

โยงนิยายแล้วล้วนถ้านถึ
พอเป็นที่เพลินใจเมื่อใช้ลค
จงจิกจักจำเนียร เลียนบท
ถึงส่วยสกพอได้เก็บไว้คู^๑

ในคอนท้ายจบเรื่องด้วยโคสี่กระทู กังนี้

จบ	ความเพียรพากสัน	พจน์ประพันธ์ นีเฮย
แปลง	จากสองเสื่อโคขวัญ	พี่น้อง
คำ	ผิดถูกพรองพัลวัน	ว่าเรื่อย รวมฤา
ฉันท์	แยกแยียงกลอนคอง	คอสรอยเสริมทวี ^๒

๒.๒ รูปแบบที่เป็นละครมี ๓ เรื่อง คือ

- ๒.๒.๑ พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ
- ๒.๒.๒ บทละครคึกค้ำบรรพเรื่องควาวิ
- ๒.๒.๓ บทละครเรื่องสรนุราช

^๑จง บุราณนถ์, เสื่อโคคำกลอน (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานปลงศพคุณจง
บุราณนถ์ ณ เมรุวัดประยูรวงศาวาส วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๘),
หน้า ๒๕.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓.

๒.๒.๑ พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคาวี

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคาวีด้วยคำประพันธ์ชนิดกลอนบทละคร มีเพลงละคร และเพลงหน้าพาทย์กำกับอยู่ทุกบท เนื้อเรื่องแบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ ตอนที่ ๑ สันนุราชหา นางฉมหม่อม ตอนที่ ๒ สันนุราชชุบตัว ตอนที่ ๓ นางคันธมาลีขึ้นเฝ้า และตอนที่ ๔ พระคาวีรบกับไวยหัต

เนื้อเรื่องพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคาวี เริ่มกันกล่าวถึงท้าวสันนุราชลงสร้างที่ทาน้ำเก็บมอบบรรจุหม่อมของนางจันท์สุภาไค้ ทำให้พระองค์หลงใหล ให้ข่าวประกาศหาผู้ที่จะพานางฉมหม่อมมาถวายพระองค์ ยายเข่าหัตศปรุสาสำหรับอาสาพานางมาถวายโดยเคียวทางไปยังเมืองจันทบุรี ลวงถามความลับจากนางจันท์สุภาไค้เรื่องคาวีเห็นพระชรรค์คิดชั่วตลอดเวลา ในที่สุดยายเข่าก็ออกอุบายให้คาวีทำพิธีสระสนาน และเอาพระชรรค์ไปเผาไฟจนคาวีสลบไป แล้วยายเข่าก็พานางจันท์สุภาไค้ไปถวายท้าวสันนุราช แต่ท้าวสันนุราชก็มีอาการจะเข้าใกล้นางไค้เพราะอำนาจแห่งความซื่อสัตย์คอคาวี จึงทำให้ท้าวสันนุราชเกิดความแค้น

กล่าวถึงคอกบัวเลี้ยงตายของหลวิชัยเหี่ยว หลวิชัยจึงออกถิถคามหา คาวีจนพบ แล้วแก้ไขให้คาวีฟื้น หลวิชัยปลอมตัวเป็นฤษีและเนรมิตคาวีให้ตัวเท่าตุ๊กตาใส่ยามเดินทางไปเมืองพัทวิสัย เข้ารับอาสาชุบท้าวสันนุราชให้เป็นหนุ่ม โดยการฉกพระองค์ให้ตกลงในกองไฟ แล้วเอาคาวีเป็นท้าวสันนุราชแทน เมื่อนางคันธมาลีไค้เห็นความมั่งคั่งของคาวีก็คิดว่าคือท้าวสันนุราชที่ชุบตัวเป็นหนุ่ม จึงเกิด

ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคาวีใช้ว่า หลวิชัย ส่วนเรื่องอื่น ๆ ใช้ว่า พหลวิชัย

การทะเลาะวิวาทกับนางจันท์สุภาวดีความถึงหวง ฝ่ายยายเฒ่าหัตถ์ประสาธเมื่อเห็นควาวิก็จำได้ว่าคือ สามีของนางจันท์สุภาวดี จึงนำความไปบอกนางคันทมาลี นางคันทมาลีมีความเจ็บแค้นที่ถูกหลวงจึงให้ยายเฒ่านำสารไปให้ไวยัทธเพื่อยกกองทัพมารบแก้แค้นแทนท้าวสันนุราช แต่ในที่สุดไวยัทธก็พ่ายแพ้ ควาวิจึงสั่งประหารไวยัทธ นางคันทมาลี และยายเฒ่าหัตถ์ประสาธ

๒.๒.๒ บทละครดึกคำบรรพ์ เรื่องควาวิ

บทละครดึกคำบรรพ์ เรื่องควาวิ เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ จุดมุ่งหมายของการแต่งละครดึกคำบรรพ์ก็เพื่อต้อนรับแขกเมือง และเพื่อให้ผู้ชมเกิดความบันเทิงใจ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ประทานคำชี้แจงไว้ว่า

ละครดึกคำบรรพ์แรกเล่นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ ในการรับแขกเมืองซึ่งเข้ามาเฝ้าในปีนั้น แค้นนั้นมาในกรุงรับแขกเมืองศักดิ์สูงก็ไปครุให้ไปครุละครแทนทั้งคุณุเสถียอย่างแตกอนในเวลาปรกติ เจ้าพระยาเทเวศร์าก็ให้เล่นละครดึกคำบรรพ์ให้คนดูที่โรงละครริมถนนอัษฎางค์ เหมือนอย่างโรงละครอื่น ๆ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ นิพนธ์บทละครดึกคำบรรพ์เรื่องควาวิด้วยคำประพันธ์ชนิด กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉมัง ๑๒ และกลอนบทละคร โดยมีชื่อท่านองเพลงกำกับอยู่ทุกบท บางตอนก็เป็นบทเจรจา ดังตัวอย่าง

“สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, “ตำนานละครดึกคำบรรพ์” ประชุมบทละครดึกคำบรรพ์ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาส์น, ๒๕๐๘), หน้า ๓.

รื่องท่านองสรภัญญะรับปีพาทย์

จันท์ - พระเอยพระทรงชัย เกราะห่อะไรกระทำเชิญ
 เชิญใจก็ยังเย็น เพราะพระโปรดพระปรานี

ควาวิ - น้องเอยวิสัยสัตว์ อุมิตินโลกีย์
 สุขทุกซึกี่จำมี ตะละอย่างบว้างวาย^๑

บทละครตีกคำบรรพ์เรื่องควาวิมีทั้งหมด ๓ ตอน ๗ ฉาก ดังนี้

ตอนที่ ๑ ตอนเฒ่าพระขรรค์ มี ๒ ฉาก คือ

ฉากที่ ๑ ฉากคำหนักร้าง

ฉากที่ ๒ ฉากคำหนักน้ำ

ตอนที่ ๒ ตอนซุบซิว มี ๓ ฉาก คือ

ฉากที่ ๑ ฉากทองถนน

ฉากที่ ๒ ฉากหน้ามุขเค็จ

ฉากที่ ๓ ฉากร้านพิธิ

ตอนที่ ๓ ตอนหึง มี ๒ ฉาก คือ

ฉากที่ ๑ ฉากในคำหนัก

ฉากที่ ๒ ฉากพระโรง

^๑สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,
ประชุมบทละครตีกคำบรรพ์ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสาส์น, ๒๕๐๘), หน้า ๘๑.

เนื้อเรื่องบทละครดึกดำบรรพ์ทั้ง ๓ ตอนเหมือนกับพระราชนิพนธ์บทละคร
นอกเรื่องควาวิ แต่ในตอนท้ายเรื่องจบลงด้วยพราหมณ์ราชครูและเหล่าเสนาพากัน
อวยพรให้ควาวิปกครองบ้านเมืองด้วยความเป็น เป็นสุข

จากการศึกษาบทละครดึกดำบรรพ์เรื่องควาวิโดยละเอียดแล้ว ผู้วิจัยพบว่า
ในตอนที่เป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนบทละครมีส่วนคล้ายคลึง หรือเหมือนกันกับพระ
ราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ ดังจะยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็น ดังนี้

บทละครดึกดำบรรพ์เรื่องควาวิ

ควาวิ - โฉมเฉลา ยืนอยู่นั้นโยไซที่ทาง สาละวณสนทนากับอาจารย์ คิดว่าต่อเวลาเป็นเป็น ขอบใจอุคส์ท่ามาเป็นหน้าवल ขอเชิญนางเมียบหลวงทวงที่คี่	เป็นไรเจ้าจึงสะเทินเห็นห่าง แดก่อนนางน้องเอ๋ยไม่เคยเป็น เจ้ามานานแล้วหรือไม่ทันเห็น จึงจะไปพูดเล่นกันตามที เหมือนชวนให้ชื่นใจพี่ มานั่งด้วยพี่เป็นไร*
--	--

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ

โฉมเอ๋ยโฉมเฉลา ยืนอยู่นั้นโยไซที่ทาง สาละวณสนทนากับอาจารย์ คิดว่าต่อเวลาเป็นเป็น เจ้าขึ้นมาถึงนี้ยิ่งคีนึก	เป็นไรเจ้าจึงสะเทินเห็นห่าง แดก่อนนางน้องเอ๋ยไม่เคยเป็น เจ้ามานานแล้วหรือไม่ทันเห็น จึงจะไปพูดเล่นเจรจา ขอบใจไม่พักลงไปหา
--	---

*เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

น้อยหรือนั้นชั้นเชิงกิริยา
 แแต่ตัวเต็มประกาหน้าเป็นนวล
 ขอเชิญนางเมียบหลวงทางที่คี่

บทละครดึกคำบรรพ์เรื่องควา

คณิศ - พระมานฟ้า
 จะมาเรียกมาหาซาโย
 แแต่เพียงชูปตัวใหม่ไค้เมียสาว
 นี้ลูกปักคักสี่ไม่มีแว
 เป็นคนवासานอยถอยถก
 จะอยู่ไค้แแต่ระเมียงเพียงประตุ

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควา

ไค้เอยไค้พัง
 นึกจะไปนั่งค้ำก็ชวยอายุ
 แแต่กลางทำแบบคายกระคายแก
 จะมาเรียกมาหาซาโย
 แแต่เพียงชูปตัวใหม่ไค้เมียสาว
 นี้ลูกปักคักสี่ไม่มีแว

คละสาวสืบทาสืบทหภิ
 เหมือนจะชวนให้ชื่นใจพี่
 มานั่งบนนค้ำพี่ชาย*

น้อยหรือช่างโอภาปราศรัย
 มันไม่เหมือนเมื่อกระนั้นแล้ว
 อุบมาเหมือนราวกับไค้แกว
 ออย่าฟังนึกลึกแล้วจะเหลียวดู
 อากัพอัยศอกสู
 ไม่สมควรเข้าอยู่ถึงห้องใน^๒

นางฉินหลังหลบเลี้ยงเมียงมาย
 อคสูกร่ายรำคาญใจ
 แแต่แสงแสงอนกอนให้
 มันไม่เหมือนเมื่อกระนั้นแล้ว
 อุบมาเหมือนราวกับไค้แกว
 ออย่าฟังนึกลึกแล้วจะเหลียวดู

*พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกกรวม ๒ เรื่อง,
 หน้า ๕๕๑.

^๒สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์,
 เรื่องเดิม, หน้า ๒๕.

เป็นคนवासานน้อยถอดคค

อาภัพภัยศอกสู

จะอยู่ได้แต่ระเบียงเพียงประตู

ไม่สมควรเข้าไปอยู่ในที่ทาง*

จึงเห็นไฉ่ฉิว^๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า

กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงใช้พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวี เป็นแบบฉบับในการแต่งบทละครดึกดำบรรพ์เรื่องควาวี ตอนใดที่ทรงเห็นว่าเหมาะสมกับทำนองเพลงก็จะทรงคงบทพระราชนิพนธ์นั้นไว้ตามเดิม และตอนใดที่ทรงเห็นว่าจะต้องแต่งเติม หรือดัดแปลงเพื่อให้เข้ากับทำนองเพลงก็จะทรงดัดแปลงไปบ้างตามสมควร

๒.๒.๓ บทละครเรื่องสุวรรณราช^๒

พระมหาสงครามแต่งบทละครเรื่องสุวรรณราช ตั้งแต่วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึงวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๘ ใช้คำประพันธ์ชนิดกลอนบทละคร รวมทั้งสิ้น ๑๕๕ บท พร้อมทั้งมีเพลงละครกำกับอยู่ด้วย พระมหาสงครามมีใ้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการแต่งเรื่องนี้ไว้แต่ประการใด ส่วนเนื้อเรื่องนั้น พระมหาสงครามเลือกแต่งเฉพาะตอนนางคันทมาลีชุบตัว และแต่งถึงตอนท้าวสุวรรณราช (ควาวี) ให้นางคันทมาลีชุบตัวให้เป็นสาว กังจะยกตัวอย่างบางตอนให้เห็น คือ

ชา

○ เมื่อนั้น นางคันทมาลีเห็น

ตั้งแตกอสมเด็จพระสามี

ไม่เห็นเขจรลีลงมา

*พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, เรื่องเกิม, หน้า ๕๕๒.

^๒ผู้วิจัยได้ค้นฉบับลายมือเขียนจาก นางสาวนิยะดา สาริกฤติ.

นางให้อวรณ์รื้อนรุ่ม
 ไปไผ่ผันนางจันทร์สุคา
 ชำบาทมิไค้ขาดเสนาหา
 ทำทวงทีสะเทินเมินพิกตร
 น้อยถาพร ะองค์หลงเมียสาว
 ไม่ทิ้งขว้างร้างหย่าสิ้นอาลัย

ตั้งแต่เป็นหนุ่มไม่เห็นหน้า
 มาหึงอึเฝ้าชรันาแค้นนัก
 สู้อุคสำหั้นไปเจอจะไม่รู้จัก
 แกล้งไม่รู้จักน่าเจ็บใจ
 เกราะห้ของเราเกิดเชิญเป็นไค้
 มาลิมเมียเสียไค้ไม่ควรเป็น^๑

๒.๓ รูปแบบอื่น ๆ ไค้แก

๒.๓.๑ บทกล่อมลูกเรื่องเสื่อโค

๒.๓.๒ บทแหล่ลลวิชัยคำวิ

๒.๓.๑ บทกล่อมลูกเรื่องเสื่อโค

บทกล่อมลูกเรื่องเสื่อโคไม่ปรากฏนามผู้แต่งและเวลาแต่ง เป็นบทกล่อม
 ที่พิมพ์ต่อท้ายพระธรรมเทศนาเรื่อง สัจจาทิกถา ของพระธรรมภาณพิลาศ (เพิ่ม
 ปุณณวิศุณฺโณ) วัดประยุรวงศาวาส ซึ่งพิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพพระอาจารย์พัก
 พุทธิวิโร ณ วัดประยุรวงศาวาส เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๗

บทกล่อมลูกเรื่องเสื่อโคไค้กล่าวถึงที่มาในตอนท้ายว่า

เรื่องเสื่อโคนี้หนา

ไซจะว่าลำพังตน

คำสุกตทศพล

ประชุมชนจงทราบเอยา^๒

^๑พระมหาสงคราม, บทละครเรื่องสังกรราช.

^๒"บทกล่อมลูกเรื่องเสื่อโค" วารสารวัฒนธรรมไทย ๕ (กรกฎาคม ๒๕๐๔),

คำ "สุกตทศพล" นี้ คงจะหมายถึง พุททชวัจนะ ซึ่งก็หมายความว่าเรื่องนี้คงจะนำมาจากชาดกนั่นเอง และเมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องแล้วก็พบว่าเนื้อเรื่องตรงกับเนื้อเรื่องในพหลาคาวีชาดก ส่วนจุดมุ่งหมายในการแต่งบทกล่อมลูกเรื่องเสื่อโค ก็คงจะต้องการให้เด็กได้ฟังนิทานที่น่ามาประกอบกับทำนองเพลงเพื่อกล่อมให้เด็กหลับ และยังมีผลพลอยได้ในการสั่งสอนอบรมให้เด็กเป็นคนดีอีกด้วย ดังข้อความในตอนท้ายของบทกล่อมนี้กล่าวว่า

นี่แหละหนาท่านทั้งหลาย ทั้งหญิงชายอยู่พร้อมกัน
 กล่อมบุตรธิดานั้น เป็นมหันตมงคล*

บทกล่อมลูกเรื่องเสื่อโคแต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดกาพย์ยานี ๑๑ รวมทั้งสิ้น ๒๕ บท ในการแต่งมักไม่ค่อยคำนึงถึงจำนวนคำมากนัก เพียงแต่ต้องการให้ได้ความครบบริบูรณ์เท่านั้น เช่น

ฝ่ายว่าแม่คาวี	จรลี้ลี้ลา
น้ำคอกไหลลงอาบหน้า	นางเหลียวมาเห็นลูกคน
ว่าไอ้ไอ้พอสายใจ	เจ้าจงไปอย่ากังวล
ถึงแม่จะสิ้นชนม์	รักษาศนให้จงดี ^๒

เนื้อเรื่องบทกล่อมลูกเรื่องเสื่อโคกล่าวถึงแม่โคที่วิ่งแสวงหาอาหารมาเลี้ยงลูกที่ยังไม่คอนม วันหนึ่ง ขณะที่นางมีวักินหน้านอนอยู่ในป่าก็พบเสื่อซึ่งคอยจ้องจะกินนางอยู่ นางจึงอ่อนนวยสงเสื่อขอให้โคกลับไปเห็นหน้าลูกก่อนแล้วจะกลับมาให้

* เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.
^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

เสือกิน เมื่อนางกลับไปก็เล่าเรื่องให้ลูกฟัง ลูกโคจึงขอแทนคุณนางด้วยการไป
 เป็นอาหารของเสือกแทน แต่นางไม่ยินยอม ทั้งเตือนให้ลูกโครักษาตัวให้ดี ครั้นถึง
 เวลาแม่โคและลูกก็ไปหาเสือก ลูกโคร้องบอกให้เสือกกินคนแทนแม่เพราะเนื้อของ
 แม่หายนาน สุขของตนไม่ได้ เสือกก็ฟังก็เกิดความมีขันติไม่กินทั้งแม่และลูกโค ร้อน
 ถึงพระอินทร์รู้ว่า ลูกโคมีกตัญญู แม่โคมีความสัตย์ และเสือกมีขันติ จึงลงมารับสัตว์
 ทั้งสามไปอยู่บนสวรรค์

คอนท้ายเรื่องกล่าวว่าบหล่อมลูกเรื่องเสือก โคนี้ใช้กล่อมบุกรชิตา เพื่อให้
 เกิดมงคล และกล่าวว่าเรื่องนั้นมาจากคำของพระสุกตทศพล

๒.๓.๒ บทแหลลหวิชัยคำวี่

แหลลหวิชัยคำวี่เป็นแหลนอกที่แทรกอยู่ในแหลมหภาพน ฉบับที่พบมีได้กล่าว
 ถึงผู้แต่ง และปีที่แต่งไว้ บทแหลนผู้ทรงแหลคงจะได้แก่พระภิกษุ เพราะตอนต้น
 เรื่องใช้คำว่า "รูป" แทนผู้แหล กังนี้

รูปจะชอกอวาที ความคคิแกลงไซ ถึงสองสัตว์พนัสไพโร
 เกิดอยู่ในพนาวา ยังมีเสือกแมลูกขอนแก่น...

แหลลหวิชัยคำวี่แต่งด้วยกลอน มีจำนวนคำตั้งแต่ ๒ - ๘ คำ ในคอน
 ท้ายจบลงด้วยคำว่า "นั่นแหล" ซึ่งถือเป็นประเพณีนิยมของการร้องแหลที่มักจะจบ
 ลงด้วยคำ นั่นแล หรือ นั่นแหละ หรือ นั่นแหล กังตัวอย่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*แหลมหภาพน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พานิชคุณณ, ๒๕๒๕), หน้า ๓๑.

...ผู้เป็นลูกพยัคฆา ให้นำมาหลวิชัย ลูกโค
 เป็นน้องงามของศรี ชื่อพระศาวิตามวิสัย
 ทรงประสิทธิซึ่งฤทธิไกร ถอดดวงใจได้ทั้งสองรา
 นั้นเหล่า*

เนื้อเรื่องเหล่านี้หลวิชัยกล่าวถึง เลือแม่ลูกอ่อนและลูกอาศัยอยู่ในป่า
 วันหนึ่ง แม่เสือออกไปหากินโดยปล่อยลูกไว้ตามลำพัง ลูกเสือหิวนมจึงร้องให้
 แม่โคและลูกเดินผ่านมาพบ นางคิดจะให้นมลูกเสือเป็นทาน แต่ใจก็กลัวแม่เสือ
 จะจับตนและลูกกินเป็นอาหารจึงเดินเลี้ยวออกไป ลูกเสือเห็นนางจึงเดินเข้าไป
 คารวะและขอมนมกิน แม่โคจึงตอบว่านางไม่เสียกายที่จะให้นมเป็นทาน แต่นาง
 อาจจะถูกแม่เสือฆ่าได้ ลูกเสือก็ยังพยายามอ่อนวอนนางจนลูกโคสงสาร จึงอ่อน
 วอนแม่ให้มีความเมตตา เมื่อลูกเสือได้กินนมแล้วก็คึกคักดีใจให้สัญญาแม่โคและลูก
 ว่าจะไม่ให้แม่เสือทำร้าย ทั้งจะรักลูกโคดูจนองรวมดูทร ไม่นานนักแม่เสือกลับ
 จากหากิน เหลือบเห็นแม่โคก็นึกทีใจว่าคงจะโคลาก่อนใหญ่ ลูกเสือเล่าเรื่องให้
 แม่ฟังและขอร้องว่าอย่าโคเป็นศัตรูกับแม่โค แม่เสือรับคำแต่ในใจก็คิดจะฆ่าแม่โค
 ตลอดเวลา ครั้นรุ่งเช้า แม่เสือถามทีศที่แม่โคจะไปหากิน แม่โคไม่ไว้ใจจึงบอก
 แม่เสือในทิศทางตรงกันข้ามที่นางจะไปหากิน เหตุการณ์เป็นเช่นนี้อยู่เสมอจนแม่เสือ
 รู้ทัน วันหนึ่งแม่เสือออกไปหากินในทิศตรงกันข้ามกับที่แม่โคบอกและก่อกินแม่โคเป็น
 อาหาร ฝ่ายลูกเสือและลูกโคเมื่อรู้ว่าแม่โคถูกฆ่าแล้วก็ช่วยกันกัดแม่เสือจนตาย แล้ว
 เดินทางไปในป่า ฤๅมคนหนึ่งเดินทางมาในป่าพบสัตว์ทั้งสอง มีความรักใคร่ปกป้องกัน
 ก็นึกฉงน จึงถามสัตว์ทั้งสอง เมื่อได้ความก็นำสัตว์ทั้งสองไปยังศาลาและชุบให้เป็น
 มนุษย์รูปงาม ให้ลูกเสือชื่อหลวิชัย ลูกโคชื่อศาวิ และสอนวิชาถอดดวงใจให้ทั้งสองคน

*เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

สันนิษฐานที่มาของพระราชนิพนธ์ทะเลศรนอกเรื่องควาวี

เนื้อเรื่องในพระราชนิพนธ์ทะเลศรนอกเรื่องควาวี เริ่มตั้งแต่นางจันทสุดาLOY
นมหอม และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องเสื่อโคคำฉันทจะพบว่ามีทั้งส่วนที่คล้ายและ
ส่วนที่แตกต่างกัน จะเห็นได้ชัดเจนเมื่อแยกอนุภาคของเรื่อง ดังนี้

เสื่อโคคำฉันท

๑. ท้าวยศภูมิ ราชาแห่งเมือง
พัทลุงที่ไสย ลงสรงที่หน้า
เหลือบเห็นผอบบรรจุนมหอม
ลายนํ้ามา
๒. ท้าวยศภูมิลงไหลเจ้าของนม
๓. ท้าวยศภูมิสั่งให้อำมาตย์ไป
ร้องว่า ถ้าใครพานางนมหอม
มาได้ จะยกแผ่นดินให้ครึ่งหนึ่ง
๔. หญิงแก่คนหนึ่งรับอาสา

พระราชนิพนธ์ทะเลศรนอกเรื่องควาวี

๑. ท้าวสันนุราช ครองกรุงพัทลุง
มีมเหสีชื่อนางคันธมาลี ท้าวสันนุราช
มีอายุ ๖๔ ปี ทัศนหน้าเหี่ยว แต่
ยังมีกำลัง และชอบเกี้ยวผู้หญิง
วันหนึ่งก็ลงมายังท่าหนักแพ เหลือบ
เห็นผอบบรรจุนมหอมลายนํ้ามา
๒. ท้าวสันนุราชคร่ำครวญถึงนางนมหอม
๓. ท้าวสันนุราชสั่งให้เสนาไปว่า
ถ้าใครพานางนมหอมมาได้ จะยก
รางวัลให้
๔. ยายเฒ่าที่ประสาธน์รับอาสา

เสื่อโคคำฉันท

๕. หญิงแก่เดินทางถึงรณครใน
๑ วัน เล่าเรื่องหนักยกยักให้
นางจันทร์และคารวิ้ง
๖. หญิงแก่ลวงถามความลับเรื่อง
พระขรรค์จากนางจันทร์
๗. คารวิ้งบอกความลับเรื่องพระขรรค์
แก่นางจันทร์ และนางนำความ
ลับไปบอกหญิงแก่
๘. หญิงแก่ออกอุบายให้ทำพิธีฝัง
มูรธาภิเศก แล้วเอาพระขรรค์
ไปเผาไฟ
๙. คารวิ้งสิ้นชีวิต
๑๐. หญิงแก่ชวนนางจันทร์ ไปเมือง
พัทพิไสย นางยอมโดยดี
๑๑. พระราชาแห่งเมืองพัทพิไสย
ยินดีที่ได้นางมา แต่ก็มิอาจจะ
เข้าใกล้นางได้ เพราะพระองค์
เกิดความเร่าร้อน

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคารวิ

๕. ยายเข่าทศปประสาทเดินทางถึงจันทร์บุรี
ใน ๑๕ วัน แล้วเล่าเรื่องหนักยกยักให้
นางจันทร์สุตาและคารวิ้ง
๖. ยายเข่าทศปประสาทลวงถามความลับ
เรื่องพระขรรค์จากนางจันทร์สุตา
๗. คารวิ้งบอกความลับเรื่องพระขรรค์แก่
นางจันทร์สุตา และนางนำความลับไป
บอกยายเข่าทศปประสาท
๘. ยายเข่าออกอุบายให้ทำพิธีมูรธาภิเศก
แล้วเอาพระขรรค์ไปเผาไฟ
๙. คารวิ้งสลับ
๑๐. ยายเข่าพานางจันทร์สุตาไปเมือง
พัทพิไสย ขณะยังไม่รู้สติ
๑๑. ท้าวสันนุราชชมโฉม เกี้ยวนาง แต่ก็
มิอาจจะเข้าใกล้นางได้ เพราะ
พระองค์เกิดความเร่าร้อน

เสื่อโคคำฉันท

๑๒. -
๑๓. กล่าวถึงพหลวิไชย เห็นคอกบัว
เสี่ยงทายเหี่ยว จึงออกตามหา
ควา
๑๔. พหลวิไชยเดินทาง ๑๕ วัน พบ
ควาสิ้นชีวิต จึงเอาพระขรรค์
ไปพรมน้ำทำให้ควาคืนชีวิต
๑๕. ทั้งสองเดินทางถึงเมือง
พัทพิไสย
๑๖. พหลวิไชยแปลงตัวเป็นฤๅษี
เอาควาซ่อนไว้ แล้วรับ
อาสาชุกทวายศกฺุมิให้เป็นหนุม
๑๗. พหลวิไชยฉลักทวายศกฺุมิตกลง
ในกองไฟ แล้วเอาควาออก
มาแทน
๑๘. ควาจะแบ่งสมบัติให้ฤๅษี แต่ฤๅษี
ปฏิเสธ และขอลาไปอยู่ป่า
๑๙. -

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควา

๑๒. ท้าวสันนุราชให้สืบทาหมอสนต์เพื่อ
ทำให้นางรัก แต่ไม่สำเร็จ
๑๓. กล่าวถึงพหลวิไชยเห็นคอกบัวเสี่ยงทาย
เหี่ยว จึงออกตามหาควา
๑๔. พหลวิไชยเดินทางครึ่งวันพบควาวันนอน
สลบ จึงเอาพระขรรค์ล้างน้ำ ควา
ฟื้น
๑๕. ทั้งสองเดินทางถึงเมืองพัทพิไสย
๑๖. พหลวิไชยแปลงตัวเป็นฤๅษี เอาควา
ซ่อนไว้ในยาม แล้วรับอาสาชุกทวาย
สันนุราชให้เป็นหนุม
๑๗. พหลวิไชยฉลักทวายศกฺุมิตกลงใน
กองไฟ แล้วเอาควาออกมาแทน
๑๘. ควาเชิญให้ฤๅษีอยู่ที่เมืองพัทพิไสย
๑๙. นางกัณชมาลีหลงใหลควา

เสื่อโคคำฉันท

๒๐. -
๒๑. คาวีเล่าความหลังให้นางจันทร์
ฟัง นางสำนึกผิด และครอง
เมืองด้วยความสุข
๒๒. -
๒๓. -
๒๔. -
๒๕. -
๒๖. -
๒๗. -

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคาวี

๒๐. ยายเขมาทัตต์ประสาทรูว่าท้าวสันนุราช
องค์ใหม่ทีจริงคือ คาวี
๒๑. คาวีและพลวิชัยพบนางจันทร์สุภา เล่า
ความหลังให้นางฟัง นางสำนึกผิด
๒๒. นางคันทมาลีเข้าเฝ้าท้าวสันนุราช จึง
เกิดทะเลาะวิวาทกับนางจันทร์สุภา
๒๓. ยายเขมาทัตต์ประสาทรูถูกนางคันทมาลี
และนางจันทร์สุภาคบตี
๒๔. คาวีเข้าหานางคันทมาลี นางตักพ้อ
๒๕. นางคันทมาลีให้ฤๅษีชุบตัวให้เป็นสาว
แต่นางทนความร้อนไม่ได้ ทำให้ฤๅษี
โกรธจึงออกจากเมืองไป
๒๖. ยายเขมาทัตต์ประสาทรูบอกความจริงแก่นาง
คันทมาลีว่า ท้าวสันนุราชแท้จริง
คือ คาวี
๒๗. นางคันทมาลีให้ยายเขมาทัตต์ไปให้
ไวยทัตต์ ซึ่งเป็นหลานช่วยออกรบแก้
แค้นแทนท้าวสันนุราช

เสื่อโคคำฉันท์

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควา

- ๒๘. -
- ๒๙. -

- ๒๘. ควาไว้รบกับไวยทัต ไวยทัตแพ
- ๒๙. ควาให้ประหารชีวิตไวยทัต นาง
คันทมาลี และยายเข่าทัตประสาท

จากตารางแสดงอนุภาคเปรียบเทียบเนื้อเรื่องเสื่อโคคำฉันท์และพระ
ราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควา พอจะสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

- ๑. ส่วนที่เหมือนกัน ได้แก่ โครงเรื่อง ตั้งแต่ท้าวยศภูมิเห็นผอมบรรจ
ดมหอมลอยน้ำมา หลงใหล และพยายามทุกวิถีทางที่จะได้นางจันทร์ จนในที่สุด
ก็ต้องสิ้นชีวิตด้วยกลดวงของพหลวิชัย ตอนท้ายควากับนางจันทร์ได้ครองเมือง
พัทพิไสยด้วยความสุข
- ๒. ส่วนที่แตกต่างกัน ได้แก่
 - ๒.๑ ชื่อตัวละคร

เสื่อโคคำฉันท์

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควา

ท้าวยศภูมิ
พหลวิชัย
นางจันทร์
หญิงแก่

ท้าวสันนุราช
พหลวิชัย
นางจันทร์สุภา
ยายเข่าทัตประสาท

๒.๒ ชื่อเมือง

เสื่อโคคำฉันท์ : เมืองพัทพิไสย

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควา ๒. เมืองพัทพิไสย

๓. รายละเอียดที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเพิ่มเติม
แบ่งได้เป็น ๒ อย่าง คือ

๓.๑ กวีละคร ได้แก่ นางคันทมาลี ไวยทิศ หมอเสน่ห์ และ
บทบาทของยายเข่าทิศประสาธ

๓.๒ เนื้อเรื่อง ได้แก่

- ๓.๒.๑ การบรรยายลักษณะท้าวสันนุราช
- ๓.๒.๒ การเกี่ยวพาราสีของท้าวสันนุราช
- ๓.๒.๓ การทะเลาะวิวาทระหว่างนางคันทมาลีกับ
นางจันทสุคา
- ๓.๒.๔ การรบระหว่างควาวิกับไวยทิศ

แม้ว่าพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิจะมีส่วนที่แตกต่างกับเสื่อโค
คำฉันท์ซึ่งกล่าวข้างต้น แต่ถาพิจาณาตามตารางแสดงอนุภาคเปรียบเทียบเนื้อ
เรื่องแล้วจะเห็นว่าโครงเรื่องใหญ่ยังเหมือนกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าพระราชนิ
พนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ คงจะได้เค้าเรื่องมาจากเสื่อโคคำฉันท์ของพระมหา
ราชครู

ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเพิ่มเติม
เนื้อเรื่องจากที่พระมหाराชครูแต่งไว้ควยทรงมีเหตุผลเช่นไร

จากการศึกษาพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ และเสื่อโคคำฉันท์
แล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เนื่องจากจุดมุ่งหมายของการแต่งวรรณคดีทั้งสองเรื่อง
นี้ต่างกัน กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์บท
ละครนอกเรื่องควาวิ เพื่อเป็นวรรณคดีที่ใช้ในการแสดง* ส่วนพระมหाराชครูแต่ง
เสื่อโคคำฉันท์เพื่อเป็นวรรณคดีนิทานสำหรับอ่าน ดังนั้น จึงอาจแยกพิจารณาถวราย

ละเอียดที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเพิ่มเติมได้เป็น ๒ หัวข้อ คือ

๑. ตัวละคร

๒. เนื้อเรื่อง

๑. ตัวละคร พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเพิ่มเติมตัวละครขึ้นจากสื่อโคกคำฉันท์ ๒ หัว คือ นางคันธมาลี กับ ไวยทัต ทั้งยังทรงตั้งชื่อและเพิ่มบทบาทให้ยายเฒ่าที่พี่ประสาธอีกด้วย

นางคันธมาลี ในสื่อโคกคำฉันท์มีไถ่กล่าวถึงมเหสีของท้าวยศภูมิ (หรือท้าวสันนุราชในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องกาวิ) ตอนแนะนำท้าวยศภูมิก็กกล่าวแต่เพียงว่า

ข้างมารีพลรตรีศัน	นาเนกสามรรถ
ควยหมู่พลโยธา	
นรนารถอันเป็นราชา	จิราษสมญา
พระนามยศภูมิ*	

ส่วนพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องกาวิ นางคันธมาลีเป็นมเหสีของท้าวสันนุราช มีบทบาทตั้งแต่ท้าวสันนุราชเริ่มหลงใหลดมหอมของนางจันทร์สุภา ทะเลาะวิวาทกับนางจันทร์สุภา และท้ายที่สุดก็ถูกประหารชีวิต

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเพิ่มเติมนางคันธมาลีเข้ามาคงจะมีพระราชประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นความไม่สงบเสงี่ยมเจียมตัวของมเหสีที่มีอายุความมักมากในโลกียวิสัย สิ่งเหล่านั้นนับว่าเป็นเรื่องธรรมดาของบุุคคลที่ยังข้องอยู่

*สื่อโคกคำฉันท์ และอนิรุทธคำฉันท์, หน้า ๓๒.

ในกิเลส ดังนั้น พระองค์จึงทรงจับจุดความจริงของชีวิตดังกล่าว เข้ามาเสริมแทรก ในมทละครนอก ด้วยการกำหนดให้นางคันธมาลีเป็นตัวแทนของนางกษัตริย์ ซึ่งแท้ที่จริงก็ยังมีชีวิตจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยรัก โกรธ หลง พยายามเสริมแต่งตัวเอง ใฝ่ทรงงามเหมือนนางจันทสุภา เพื่อเอาชนะใจท้าวแสนนุราช จนต้องทะเลาะวิวาท กับนางจันทสุภาด้วยความหึงหวง นางคันธมาลีจึงเป็นตัวละครที่ทำให้การดำเนินเรื่องมีรสชาติตามจุดมุ่งหมายของการแสดงละครนอก

ดังนั้น การที่พระองค์ทรงเพิ่มเติมนางคันธมาลีเข้ามา ก็คงจะทรงมีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ให้เห็นความรู้สึกนึกคิด และแรงผลักดันที่นางมีอาจทนได้ ออกมาในรูปของการทะเลาะวิวาทซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตจริงของชาวบ้าน ทั้งยังทำให้ชาวบ้านที่ชมละครนอกเกิดความสนุกสนาน ดังตัวอย่าง

เหลือเอเยเหลืออด	มาประชกประชันน้ำมันได้
อย่าหักท้าวเลยละไมละใคร	ว่าแล้วเลี้ยวไลจะคืนนาง
ฉวยจุกยุดมือไม้ถนัด	สองพระองค์ป้องปักชกขวาง
ยิ่งคิกยิ่งแค้นร้องไห้พลาบ	สู้ตายวายวางชีวิตม้วย
ฉัว เขาก็เห็นกันเป็นคิ	พระฤาษีนี้เล่าก็เข้าค้าย
จะทำไมไคมีที่นี้รวย	มีผู้ช่วยนางเนื้อทิพย์
หาไมไหนจะคังนามือ	เช่นนี้แล้วหรือถูกกินกิบ
ขึ้นหน้าค้ำคารมคมริบ	ไหม้หมาห้าสิบไมพรันพริง
ท่าไมกับชีวิตนึกหนึ่งนี้	ค้ายร้ายค้ายคิกที่หนึ่ง
โมไหนหันหันคันคัง	เข้าไลหยิกหึงทุบตี*

*พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, มทละครนอก รวม ๒ เรื่อง, หน้า ๔๖๐.

ยายเข่าที่ศประสาท เลื่อ โศกคำฉันท์กล่าวถึงยายเข่าที่ศประสาทว่า
เป็นหญิงแก่คนหนึ่งที่นั่งอาสานางนมหอมมาถวายท้าวยศภูมิ ทั้งความว่า

ครั้นราชบุรุษไป หญิงแก่หนึ่งใน
นครนั้นชั้นชาน
ราชาขอรับนงคราญ อันมี เกษปาน
สุคนธ์นั้นมาถวาย*

ส่วนพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ ยายเข่าที่ศประสาทเป็นตัวละครสำคัญตัว
หนึ่งทีนอกจากจะรับอาสานางนมหอมมาถวายท้าวสันนุราช จนเป็นสาเหตุให้พระ
องค์ต้องสิ้นชีวิต เพราะต้องการจะหาผู้มีวิชามาชูพระองค์ให้เป็นหนุ่มเพียงเพื่อให้
นางจันท์สู้ศารักใคร่แล้ว ยายเข่าก็ยังมีบทบาทสืบต่อภายหลังในครั้งที่รับอาสานาง
คันธมาลีไปบอกข่าวไวยทัต เรื่องที่ท้าวสันนุราชถูกลวงผลึกคกลงในกองไฟ จนเป็น
เหตุให้ควาวิรบกับไวยทัต จึงกล่าวได้ว่ายายเข่าเป็นตัวละครที่ประสานเรื่องให้
เกิดความยุ่งยากขึ้นเป็นลำดับ บทบาทลักษณะนิสัยของยายเข่าจากพระราชนิพนธ์
บทละครนอกเรื่องควาวิทำให้เห็นว่า ยายเข่าเป็นตัวแทนของคนที่มีกิใหญ่ใฝ่สูง และ
เอาตัวรอด ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากตอนที่ยายเข่าทราบข่าวว่าท้าวสันนุราชจะตกวาง
วัลให้แก่ผู้พิพานางนมหอมมาถวายได้ นางก็รีบอุกัจจอรับอาสา ทั้งความว่า

บัดนั้น ยายเข่าที่ศประสาทชาติไพร
ฟังเสียงร้องป่าวก็เข้าใจ นึกไค้ลูกสาวของเจ้านาย
นมหอมปรากฏสรว่า จะนำเขาไปพามาถวาย

*เสื่อโศกคำฉันท์ และอนิวัตรคำฉันท์, หน้า ๓๘.

กูจะไต่ฟังบุญเป็นคุณยาย	คิดแล้วเกินชามมาถามทัก
ทานขามานจะบอกเล่า	นางผมหอมซ่าเจ้ารู้จัก
รูปโฉมโนมพรรณชยันนัถ	จะอาสาทรงศักดิ์ไปพามา ^๑

อีกตอนหนึ่งที่แสดงว่ายายเฒ่าเป็นคนเอาตัวรอด ก็คือ ตอนที่ยายเฒ่ารู้ว่าควาวิจ้านางได้ ยายเฒ่าเกรงกลัวอาญา จึงเสี่ยงเข้าหานางคันชมาลีเพื่อเล่าความจริงและเรื่องที่สงสัยว่าท้าวสันนุราชคงจะสิ้นชีวิตแล้วให้นางคันชมาลีทราบ ทั้งนี้เพราะยายเฒ่าเห็นว่า นางคันชมาลีคือที่พึ่งแห่งสุดท้าย ทั้งที่ยายเฒ่ากลัวว่ากับนางคันชมาลีว่า

ยังพะวงสงสารแม่ทูนหัว	ไม่รู้คิ้ววงงงหลงไหล
พระทรงธรรมสันนุราชเรื่องชย	ตายเสียในไถ้นั้นแนมก
อันพระโฉมขององค์	สามิเงินที่สุคาซำรู้จัก
พระฤษีชะรอยเป็นเพื่อนรัก	ซอมซกกันมาสารพัน
แม่อายพะวงสงสัย	ลูกจำไต่จริงจริงทุกสิ่งสรรพ
อันพระความีสำคัญ	พระขรรค์นั้นไม่ว่างห่างกาย ^๒

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงกำหนดบทบาทเพิ่มเติมให้ยายเฒ่าที่ศประสาทเป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง และเอาตัวรอด บทบาทดังกล่าวของยายเฒ่าคือลักษณะนิสัยอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความทะเยอทะยาน ต้องการความสุขสบาย และต้องการพนักงาย ในคราวที่มีอันตรายมาถึงก็ต้องพยายามหนีเอาตัวรอดด้วยวิถีทางที่คิดว่าดีที่สุด เมื่อธรรมชาติของมนุษย์เป็นดังนี้ ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่า

^๑พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, เรื่องเดิม, หน้า ๔๘๒.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๐.

พระองค์ทรงเพิ่มเติมบทบาทให้ขยายเข้าเป็นตัวแทนของชีวิตสามัญชนที่ต้องการไต่
หาความสุขใส่ตัวออกมาดีแต่ความจริงให้ชาวบ้านเห็นเพื่อให้สมกับที่ละครนอกเป็น
ละครที่มีความสนุกสนาน และยังความบันเทิงให้อย่างเต็มเปี่ยมนั่นเอง

ไวยทัต ในสื่อโคคำฉันทมิไคกล่าวถึงไวยทัต ทั้งนี้เพราะหลังจากที่
คาวีได้พบกับนางจันทสุภาแล้ว ทั้งสองก็ปกครองบ้านเมืองด้วยความร่มเย็นเป็นสุข
ถึงความในคอนท้ายสื่อโคคำฉันทที่ว่า

สองเสวยสุขไชสวรรย	ถวัลยราชธานี
ครอบครองบุรีศรี	มโหฬารยศถงฆาร
ตั้งอยู่ในทศพิช	ราชธรรมโอฬาร
แจกจ่ายจำหน่ายทาน	ทรัพย์วาระหกแสน
ช่วยแก้ทลธิก	แลยาจกอันเคืองแคลน
ภูบาลบหวงแพน	ก็บันโคยบุญจจา*

ส่วนพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคาวี มีเนื้อเรื่องเพิ่มเติมต่อไปอีก ด้วยการให้
มีบทบาทการทะเลาะวิวาทระหว่างนางคันทมาลีกับนางจันทสุภา จนกระทั่งขยายเข้า
ทัตประสาทนำสารจากนางคันทมาลีไปให้ไวยทัตมาแก้แค้นแทนท้าวสันนุราช และจบ
ลงด้วย นางคันทมาลี, ไวยทัต และขยายเข้าทัตประสาทถูกประหาร

ดังนั้น ไวยทัตจึงเป็นตัวละครที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
คงจะทรงตั้งพระทัยเสริมเข้ามาให้มีบทบาทในเชิงต่อสู้กับคาวี และชี้ให้เห็นลักษณะ
นิสัยใจคอของไวยทัตว่าเป็นคนหนุ่มใจร้อน วู่วาม ไม่รอบคอบ ตัดสินใจเร็ว โดย

*สื่อโคคำฉันท และอนิรุทธคำฉันท, หน้า ๕๘.

ปราศจากความบังคิด ทั้งความตอนที่ไวยตัดไค้ทราบข่าวเรื่องท้าวสันนุราช

อ่านจบขบขันหันหน้า ลูกขึ้นกระที่บเคียงเสียงอิงไป น้อยหรือฤาขึ้นมาทำเลน ผ้าอิจันทร์สุคนธ์กล่าครัน กูจะจับเป็นมาเช่นผา ถึงจะมีฤทธิไกรก็ไม่กลัว	เคื่องซุนกาลเคือกไม้ค้ำไค้ ข้าไท่หลิกหลบกระทบกัน ลวงเฆาคนเป็นไ้ให้อาสัญ มาปลอมเป็นทรงธรรมแพนทัว ให้สาสมน้ำหน้าทั้งเมียฉัว ทัวค้อทัวสู้กันไม่ครันคร้าม ^๑
---	---

และไวยตัดยัง เป็นนักรบที่มีแต่ความฉลาด ทั้งความบรรยายว่า

สุกสิ้นกำลังวังชา ไม่อาจอยู่รบกับสัประยุทธี	ออรระอาเหนื่อยเหน็ดเช็ดมือ ทั้งสาคราอาวุธออกวิ่งคือ ^๒
--	---

การที่พระองค์ทรงเพิ่มเติมไวยตัดเข้ามาก็คงจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมให้คำวิเคณ
และได้แสดงออกซึ่งบุญบารมี ความเก่งกล้าในเชิงรบมากขึ้นให้สมกับจุดมุ่งหมาย
ของตัวเอกในละครนอกที่จะต้องมีบุญญาธิการ หรือมีความสามารถพิเศษเหนือ
บุคคลธรรมดา ซึ่งจะเห็นได้ชัดในตอนรบกับไวยตัด ดังตัวอย่าง

จึงแกว่งพระขรรค์ไล่ฟันฟาด มิไค้ยอหื้อค้อไพร่ พระจึงถึงจิตพิษฐาน ข้าจะแกว่งพระขรรค์อันศักดิ์กา เสียงพลางทางแกว่งพระขรรค์ชัย ล้วนถือเครื่องสาคราอาวุธ	แล้วลงจากปรางค้มาศประสาทศรี ยืนหยุดค้อยู่ที่กลางชालา คิดถึงพระอาจารย์ณกล่า ขอให้เป็นโยธาออกค้อยุทธี เป็นผู้คนพลไพร่ลุดลุด เขารบกับสัประยุทธีกับไพร่ ^๓
--	---

^๑พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกกรม ๖ เรื่อง,
หน้า ๕๕๘.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๘.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๒ - ๓.

อีกประการหนึ่งนอกเหนือจากบทบาทที่ไวยัตต์เป็นตัวแทนของคนหนุ่ม และเป็นส่วนเสริมให้ตัวเอกเด่นแล้ว ไวยัตต์ยังเป็นตัวละครที่ทำให้พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ มีฉากที่ตื่นเต้นในการรบอีกด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า นางคันทมาลี ไวยัตต์ และยายเฉาที่ศึประสาธ เป็นตัวละครที่พระองค์ทรงเพิ่มเติม และกำหนดบทบาทให้มีความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของเรื่องที่เป็นวรรณคดีการแสดง ทั้งยังทรงมีพระปรีชาสามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด และกิริยาท่าทางของตัวละครให้สมจริงและสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านที่หวังจะชมละครนอกด้วยความสนุกสนาน และเห็นสภาพตามความเป็นจริงในการดำรงชีวิตแบบชาวบ้านจากละครของชาวบ้าน

๒. เนื้อเรื่อง จากตารางแสดงอนุภาคเปรียบเทียบเรื่องเสื่อโคคำฉันท และพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ จะเห็นว่ามีส่วนที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ แต่ไม่ปรากฏในเสื่อโคคำฉันท ดังจะแบ่งออกได้เป็น

ตอน ๆ คือ

๑. การบรรยายลักษณะท้าวสันนุราช
๒. การเกี่ยวพาราสีของท้าวสันนุราช
๓. การทะเลาะวิวาทระหว่างนางคันทมาลากับนางจันทสุคา
๔. การรบระหว่างควาวิกับไวยัตต์

๑. การบรรยายลักษณะท้าวสันนุราช เสื่อโคคำฉันทกล่าวถึงท้าวยศภูมิ แต่เพียงว่าเป็นกษัตริย์ครองเมืองพัทพืไสย และมีไคย้าเน้นถึงความชราแต่ประการใด ดังความว่า

เมืองนั้นชื่อพัทพืไสย

พิเศษโกไคย

พิพิชราชสมบัติ

รับราชเทวี	อรองค์เขาวมาลัย
ขึ้นรัตนไพศาล	พิจิตร เรือนรมย์
สมใจสมเค็จท้าว	ยศภูมิชื่นชม
นั่งแนบจะหวังสม	เสนทศวพระอรอร
ถวายเคชะบุญนาง	รัศมิเปล่งคือไฟพจน
ร่อนองคภูษ	คือกิ่งเพลิงมาเผาผลาญ
แต่นั้นจะเข้าใกล้	อรองค์เขาวมาลัย
บใดก็เค็จคกาล	ฤไทยโสกเสนา

เสื่อโคค่านันท์มีไถ่กล่าวถึงตอนท้าวยศภูมิเกี่ยวนางจันทร์ หรือการทำเสน่ห์เพื่อให้ นางหลงรัก ตรงกันข้ามกับพระวราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ พระบาทสมเด็จ พระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเพิ่มเติมตอนท้าวสนุนราชเกี่ยวนางจันทร์สู่คาถึง ๓ ครั้ง^๒ สองครั้งแรกเกี่ยวนางไม่สำเร็จ ทั้งนี้เพราะนางจันทร์สู่คาไม่พึงใจท้าวสนุนราช และความซื่อสัตย์ของนางที่มีต่อควาวิทำให้ท้าวสนุนราชเกิดความแระร้อนจนไม่อาจจะ แตะต้องนางได้ และครั้งสุดท้ายก่อนที่พหลวิชัยจะปลอมเป็นกษัตริย์พระองค์ให้ เป็นท้าว สนุนราชก็ยังให้ทหาร ไปเสาะหาหมอเสน่ห์ที่มีฝีมือมาทำเสน่ห์ให้นางจันทร์สู่คา รัก โกรธ แต่การเกี่ยวพาราสีของพระองค์ด้วยการใช้เสน่ห์ก็ไม่ประสบผลอีกเช่นกัน พระบาทสมเด็จ พระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเพิ่มเติมการเกี่ยวพาราสีเข้ามา ก็คงมี พระวราชนิพนธ์องค์ให้เนื้อเรื่องตอนนี้เกิดรสชาติในการมการเกี่ยวของกษัตริย์ชราที่ ยังมักมากในอิสตรี^๓ อีกทั้งคงจะเป็นการแสดงกระบวนรำ กระบวนร้องให้เห็น เคนซัก และยังมีการใช้คำ และความเปรียบที่มีความไพเราะและกินใจให้ผู้อ่านได้ พังอีกด้วย

*เสื่อโคค่านันท์ และอนิรุทธค่านันท์, หน้า ๔๐.

^๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยอาจจะทรงได้เค้าความคิดเกี่ยว-
กับการเกี่ยวพาราสีหลายครั้งเช่นนี้มาจากพระวราชนิพนธ์บทละครในเรื่องราม
เกียรติ์ ตอนตศกัณฐ์เกี่ยวนางสีดา (ดู พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก,
รามเกียรติ์ เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๑๐), หน้า ๔๑๕-๑๗).

อนึ่ง ในตอนที่ท้าวสันนุราชท้าวแสนเพื่อไ้หนางจันท์สุคาหลงรัก ซึ่งนับเป็นการเกี่ยวครั้งที่สาม ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเพิ่มเติมเข้ามา นั้น ผู้วิจัยมีความคิดว่าคงจะเป็นเพราะพระองค์ทรงตระหนักถึงสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นอย่างดีว่า คนไทยมักมีความเชื่อในสิ่งที่เร้นลับเพื่อเป็นการหาเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ หรือเพื่อความสบายใจ เช่น ย้ายบ้านก็ต้องดูฤกษ์ โชคร้ายก็ต้องรณรงค์ สามมีเมียหน่อยก็เชื่อว่ามิเส่นห์ยาแฝกมาทำให้เป็นเช่นนั้น จึงต้องให้หมอไสยศาสตร์จัดการ* ดังนั้น จึงทรงเพิ่มเติมตอนท้าวสันนุราชใช้เส่นห์ยาแฝกในการเกี่ยวพาราสนางจันท์สุคาเพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจและความเป็นอยู่ของผู้ชม

๓. การทะเลาะวิวาทระหว่างนางคันธมาลีกับนางจันท์สุคา หรือเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า ตอนนางคันธมาลีขึ้นเฝ้า ซึ่งเป็นตอนที่สามของพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคาวี

เนื้อเรื่องตอนนีไม่ปรากฏในสื่อโคคาฉันท์ สื่อโคคาฉันท์จบลงในตอนที่คาวีได้พบกับนางจันทร หลังจากที่พักพิงโดยยลั๊กท้าวยศภูมิลงในกองไฟ และนำคาวีมาแทนท้าวยศภูมิครองราชสมบัติกับนางจันทร เป็นสุขสืบมาโดยมิได้กล่าวถึงมเหสีของท้าวยศภูมิ ส่วนพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคาวีเพิ่มตอนนางคันธมาลีขึ้นเฝ้าเข้ามา เริ่มตั้งแต่นางคันธมาลีเห็นท้าวสันนุราชชบศว เป็นหนุ่มรูปงามก็หลงใหล

*สุพัศตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม : ครอบครั :
ศาสนา : ประเพณี, พิธีครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๕, ๒๐.

จึงขึ้นเฝ้าท้าวสันนุราชจนเกิดเรื่องทะเลาะวิวาทกับนางจันท์สุคาและฤๅษี ในตอนท้ายของตอนนี้คำวิภาษไปถือนางคันธมาลี และให้นางไปขอขมาฤๅษีเพื่อช่วยขบนางให้เป็นสาว

เป็นที่น่าสังเกตว่าเนื้อเรื่องตอนนี้ ประเด็นใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเน้นและทรงให้ความสำคัญมาก คือบทบาทการทะเลาะวิวาทระหว่างนางคันธมาลีกับนางจันท์สุคา ซึ่งเป็นตอนที่แสดงให้เห็นการใช้สำนวนโวหาร การเปรียบเทียบ การโต้เถียงด้วยคารมและกิริยาวาจาของนางกษัตริย์ที่ใช้ถ้อยคำแบบชาวบ้าน และการที่ทรงเพิ่มเติมตอนนี้ก็เพราะคงจะมีพระราชประสงค์ให้พระราชนิพนธ์บทละครนอก เรื่องคำว่ามีลักษณะเป็นบทละครนอกที่ทำให้ผู้ชมได้รับความสนุกสนานอย่างเต็มที่ จึงทรงถ่ายทอดบทบาทการทะเลาะวิวาทด้วยความถึงหัวระหว่าง ~~เมื่อย~~ หลวงกับเมื่อย น้อยให้เห็นทั้งกิริยา ท่าทาง และคำพูด ซึ่งทำให้ผู้ชมเกิดรสชาก็ และมีความสนใจต่อคำพูดโต้ตอบอย่างไม่ลละของทั้งสองฝ่าย การทะเลาะวิวาทของทั้งสองนางในตอนที่ยังเพิ่มเติมนี้ก็คงจะเป็นที่ตอ้งใจผู้ชม เพราะเหตุการณ์เช่นนี้มักจะเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน และเป็นเรื่องที่ชาวบ้านสนใจที่จะแสวงหาดูเมื่อสบโอกาส

๘. การรบระหว่างคำวิกับไวยพิศ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเพิ่มเติมเนื้อเรื่องตอนนี้ต่อจากตอนนางคันธมาลีขึ้นเฝ้า เนื้อเรื่องตอนคำวิรบกับไวยพิศนี้ก็ไม่ปรากฏในสื่อใดคำฉันท์อื่นเช่นกัน

ตอนคำวิรบกับไวยพิศเริ่มตั้งแต่นางคันธมาลีไม่อาจทนความร้อนแรง

ของไฟที่ผู้จะชุบให้นางเป็นสาวได้ นางจึงกลับมาคำนึง ยายเฒ่าที่ศึประสาธ
 ตามมาเล่าเรื่องให้สงสัยว่าท้าวสนนุราชคงถูกปลัดตกลงในกองไฟจนสิ้นชีวิตให้นาง
 คັນขมาลีทิ้ง และยายเฒ่าจำได้ว่าท้าวสนนุราชองค์ใหม่คือควาวิ นางคັນขมาลีจึงใช้
 ยายเฒ่านำสารไปให้ไวยทัตช่วยยกกองทัพบาแก้แค้นแทนท้าวสนนุราช แต่ผลที่สุด
 ไวยทัตก็ต้องพ่ายแพ้อิทธิฤทธิ์และความเก่งกล้าของควาวิ ทั้งนางคັນขมาลี ไวยทัต
 และยายเฒ่าที่ศึประสาธจึงถูกประหารชีวิต

ตามปกิฉนวนรณคดีที่มีลักษณะผู้กร ๆ วงศ์ ๆ แทบทุกเรื่อง เช่น รามเกียรติ์
 อิเหนา คาหลัง อุณรุท ฯลฯ ตัวเอกมักจะคงเป็นบุคคลที่มีบุญญาธิการ มีความ
 สามารถพิเศษ มีอาวุธวิเศษ หรือมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เกินขีดกว่าตัวละครอื่น ๆ
 เช่น พระราม มีศรั/ อิเหนา มีกรีช/ เป็นต้น ^{พระมหาสมุทร} ^{ในพระเกาะนาค} ความพิเศษต่าง ๆ คำนึงจากกล่าวได้
 ว่าเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งในการแต่ง แม้วาพระราชนิพนธ์ละครนอกเรื่องควาวิ
 จะเป็นวรรณคดีที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์ให้เป็น
 วรรณคดีการแสดงแนว - ชาวบ้าน แต่เนื้อเรื่องก็ยังมีตัวละครที่เกี่ยวข้องกับฐานะ
 ของความเป็นกษัตริย์ เช่น ท้าวสนนุราช ควาวิ ดังนั้น ลักษณะที่จะแสดงให้เห็นถึง
 ความเหมาะสมของตัวละครที่เป็นกษัตริย์ คือความสามารถและมีบุญญาธิการ คังคอง
 หนึ่งทีกล่าวถึงอิทธิฤทธิ์ของควาวิในคราวรบกับไวยทัตว่า

เมื่อนั้น	พระควาวิมีฤทธิ์ลึทธิศักดิ์
เห็นโยชราช่าศึกฮึกฮัก	โหมทัคเข้ามาจะรวาวิ
จึงแกว่งพระขรรค์ไล่พันฟาก	แล้วลงจากปรางค์มาศปราสาทศรี
มิไคยอทอดอไฟริ	หยุดยืนอยู่ทีกลางขาลา
พระจึงคังจิตพิษฐาน	คิกถึงพระอาจารย์ณานกล้า
ข้าจะแกว่งพระขรรค์อันศักดิ์กา	ขอให้เป็นโยชราชออกค้อยุทธิ์

เสียงพลาท้วงแกว่งพระขรรค์ชัย เป็นผู้คบพลไพร่อุตุลुक
 ล้วนถือเครื่องศาสตราอาวุธ เขารบรบสู้ประยุทธ์กับไพร่*

ธรรมเนียมในการแต่งดั่งกล่าวข้างต้นเป็นที่นิยมและเป็นแบบแผนมานานแล้ว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า พระองค์อาจจะทรงตระหนักถึงความนิยมและแบบแผนดังกล่าวแล้วจึงทรงเพิ่มเติมเนื้อเรื่องตอนคำวิรบกัวยุทธ์เพื่อแสดงให้เห็นความสามารถและมีบุญญาธิการของคาวี อีกประการหนึ่งฉากบรรทัดระหว่างคาวีกับวิรบกัวยุทธ์เป็นฉากที่คั่นเด่น เราตา เราอารมณ์ และเปลี่ยนรสการชมละครนอกไปอีกแบบหนึ่ง แทนที่จะให้เห็นแต่ฉากบันเทิงใจก็กลับให้เป็นฉากของการนงเลือกที่เราใจ จึงทำให้พระองค์ทรงเพิ่มเติมเนื้อเรื่องในตอนนี้เข้ามาอย่างเหมาะสม

ส่วนตอนท้ายเรื่อง นางคันธมาลี วิรบกัวยุทธ์ และยายเฒ่าทัตประสาธ ถูกนำตัวไปพันธนาการ ครอบงำน้ำคระเวนบก และถูกประหารชีวิต ดังที่กล่าวไว้ว่า

บัดนั้น	เสนารับสั่งบังคมไหว้
ออกมาจักกันทันใด	เร่งไพร่ให้คุมคนโทษมา
จงจำพันธนาการทั้งห้าประการ	นครบาลถือคาบเค็นหน้า
ให้ร้องตามโทษตัวที่ชั่วช้า	เสนาคือส่องป้องป้องไป

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

*พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกกรม ๒ เรื่อง,

ตระเวนทั้งเรือกลไค้ทวน
เอาคนโทษผูกมัดไว้

แล้วพากันมาที่ท้ายกรุงใหญ่
ฟาดฟันบรรลัยทั้งสามคน*

การถูกตัดสินประหารชีวิตดังกล่าว เป็นอีกตอนหนึ่งที่ทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจ
ต้องการให้คนทั้งสามชดใช้หนี้การกระทำของแต่ละคนอย่างสาสม ตามธรรมเนียม
ชาติของมนุษย์เมื่อเกิดความเจ็บช้ำน้ำใจก็มักจะคิดแก้แค้น หรือต้องการเห็น
ความทุกข์ทรมานของฝ่ายตรงข้าม พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
คงจะทรงเล็งเห็นว่า ผู้ชมละครนอกก็คือผู้คนที่ยังมีความเจ็บแค้นแทนควา
จึงทรงกำหนดให้นางคันชมาลี ไวยทัต และยายเฒ่าทัตประสาธ ต้องใช้หนี้
เวรกรรมด้วยชีวิตตามความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่องกฎแห่งกรรมที่ว่า
"ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" จึงนับได้ว่า พระองค์มีพระปรีชาสามารถเพิ่มเติม
เนื้อเรื่องที่เข้าถึงผู้ชมทั้งในด้านความสนุกสนาน และอบรมสั่งสอนศีลธรรมไป
ในตัวอีกประการหนึ่งด้วย

อนึ่ง เกี่ยวกับปัญหาที่มาของเรื่องควา^๑ ชุนวิจิตรมาตราได้ให้ความ
เห็นไว้ว่า เป็นเรื่องที่ได้ความคิด หรือได้เค้าเรื่องมาจากนิทานเรื่องสองพี่น้อง
ของอียิปต์โบราณ ซึ่งจารึกด้วยอักษรอียิปต์โบราณ

บนแผ่นปะปายรัส (Papyrus) มีทั้งหมด ๑๘ หน้า หน้าละ ๑๐ บรรทัด อามาคัย
ชื่อ เอ็นเนนา (Ennana) เป็นผู้รวบรวมขึ้น และมีจุดมุ่งหมายในการแต่ง
เพื่อให้เป็นที่บันทึกพระราชกฤษฎีกาแก่พระเจ้าเซตีที่ ๒ (Seti II) ในสมัยที่
พระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นมกุฎราชกุมารแห่งประเทศอียิปต์^๒

เนื้อเรื่องนิทานเรื่องสองพี่น้อง กล่าวถึง พี่น้อง ๒ คน คนโตชื่อ

* เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๖.

^๒ ชุนวิจิตรมาตรา, สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องควา (พระนคร : สำนักพิมพ์
สารสินสุวรรณ, ๒๕๑๒), หน้า ๓๕ - ๖.

อนุภูแคงงานแล้ว คนน้องชื่อบายศรีอาศัยอยู่ด้วยกัน พี่สะใภ้ของบายศรีรักใคร่
 บายศรี แต่บายศรีไม่ปลงใจด้วย นางจึงแกล้งกล่าวหาว่าบายศรีจะปลุกปล้ำ
 อนุภูหลงเชื่อภรรยาจึงคอยแอบอยู่หลังประตูโรงวัว เพื่อจะฆ่าน้อง วัวที่บายศรี
 เลี้ยงไว้จึงเคื่อนให้คอยระวังอนุภูที่คิดจะลอบฆ่า บายศรีวิ่งหนีจากบ้านและร้อง
 ขอความช่วยเหลือจากพระอาทิตย์ พระอาทิตย์ส่งสารจึงเนรมิตลำธาร ซึ่งมี
 จร เชื้อยูเค็มขวางหน้าอนุภูมิให้ตามบายศรีไปได้ รุ่งเช้าบายศรีเล่าความจริง
 ให้อนุภูฟังแล้วก็จากไปยังป่าอะเคเซีย และซ่อนหัวใจของคนไว้ที่ต้นอะเคเซีย
 คอยมาตรวจดูคอบหญิงที่สวยงามที่สุดคนหนึ่งให้แก่บายศรี และทำนายว่า หญิงคนนั้น
 ในบั้นปลายของชีวิตจะมีแต่ความชั่วร้าย วันหนึ่ง ชมวคณซึ่งมีกลิ่นหอมของนาง
 ปอยหนึ่งลอยน้ำไปถึงเมืองของพระเจ้าแผ่นดินอียิปต์ และพระองค์ก็ได้นางเป็น
 ชายา นางได้ทูลความลับของบายศรีแก่พระองค์ว่า หัวใจของบายศรีซ่อนอยู่ที่ต้น
 อะเคเซีย หากตัดต้นอะเคเซียทิ้งบายศรีก็จะสิ้นชีวิต พระองค์ก็ทรงปฏิบัติตาม
 คำของนาง ในวันนั้น ขณะที่อนุภูกำลังดื่มเบียร์ เขาก็เห็นเบียร์กลายเป็นฟอง
 ไปหมดก็รู้ว่าบายศรีกำลังตกอยู่ในอันตราย จึงออกติดตามจนพบหัวใจของบายศรี
 เขานำหัวใจของบายศรีใส่มาให้บายศรีดื่ม บายศรีจึงกลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง
 และเริ่มแผนการแก้แค้นโดยบายศรีกลายเป็นวัวให้อนุภูขี่ไปยังกรุงอียิปต์เพื่อ
 พுகจากภรรยาของเขา พอนางรู้ว่าวัวตัวนั้นคือบายศรี จึงสั่งให้ฆ่าวัวเสีย เผอิญ
 เลือดวัวตกอยู่บนพื้นดิน ๒ หยด เลือดทั้ง ๒ หยคนั้นก็กลายเป็นต้นพีช ๒ ต้น
 นางไม่ละความพยายาม สั่งให้ตัดต้นพีชทั้งสองต้นทิ้ง สะเก็ดของต้นพีชก็กระเด็น
 เข้าปากนางจนทำให้นางตั้งครุภัก ลูกของนางก็คือบายศรีนั่นเอง เมื่อลูกของนาง
 โตขึ้นและได้สืบราชบัลลังก์จึงสั่งให้ประหารชีวิตนาง แล้วเชิญอนุภูมาครองราชย์
 ด้วยกัน

เนื้อเรื่องนิทานเรื่องสองพี่น้องที่ยกมา จะเห็นได้ว่ามีตอนที่เหมือนกับ
เรื่องควีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น ตอนซ่อนหัวใจไว้ที่ต้นอะเคเซีย ตอนที่
อะนูปุ เห็นพองเป็ชร์ก็ทราบว่ บายตีกำลังตกอยู่ในอันตราย เป็นคน
และจากการค้นคว้าหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศไทยกับประเทศอียิปต์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนกระทั่งถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง
คือ สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นสมัยที่พระมหาราชครูแห่งเสือโค
คำฉันท์ ผู้วิจัยก็ไม่พบว่ามี การติดต่อ หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง
อยู่เลย แม้ว่านิทานเรื่องสองพี่น้องจะเป็นเรื่องที่ฝังอยู่ในดินกว่า ๓,๐๐๐ ปี
แล้วก็ตาม ก็อาจจะเป็นไปได้ว่าเนื้อเรื่องควี และนิทานเรื่องสองพี่น้องจะ
พ้องกันโดยบังเอิญ โดยมีได้มีการถ่ายทอดกัน ทั้งนี้เพราะความคิดของมนุษย์
โดยธรรมชาติก็มักจะมีส่วนที่เหมือนกันอยู่ การเล่านิทานก็เป็นการถ่ายทอดหรือ
แลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่อาจจะพ้องกันโดยบังเอิญ ทั้ง
จะเห็นได้จากเทพนิยายรักเก่าแก่เรื่อง อิติปุส ก็บังเอิญมาตรงกับตำนานเรื่อง
พญางงพญาพานของไทย ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยและประเทศกรีกก็มีไคลอกเลียน
ความคิดซึ่งกันและกันแต่อย่างใด เช่นเดียวกับนิทานเรื่องควีของไทยและ
นิทานเรื่องสองพี่น้องของอียิปต์ อาจจะตรงกันโดยมิได้มีการลอกเลียน หรือถ่าย
ทอดกันก็ได้

วรรณกรรมเรื่องควีหรือเสือโคเป็นที่นิยมแพร่หลายในรูปแบบต่าง ๆ
คือ รูปแบบนิทาน รูปแบบละคร และรูปแบบอื่น ๆ เช่น บทกล่อมเด็ก และ
บทแหล่ แต่ก็พอจะกล่าวได้ว่าเรื่องควีหรือเสือโคคงจะได้เค้าความคิดมาจาก
เรื่องเสือโคคำฉันท์ของพระมหาราชครู ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเรื่องควีหรือ
เสือโคหลายเรื่องมีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่องเสือโคคำฉันท์ บางเรื่องมีสำนวน
โวหารเหมือนกับเสือโคคำฉันท์ และบางเรื่องก็กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าเนื้อ
เรื่องมาจากเสือโคคำฉันท์ ความสัมพันธ์ของเรื่องเสือโคคำฉันท์ และวรรณกรรม

เพื่อให้ผู้ชมเกิดความสุขสนทนและตื่นเต้นซึ่งเป็นผลให้พระราชนิพนธ์บทละครนอก
เรื่องควีนีบรมจุฑามงหมายสอดคล้องกับที่เป็นบทละครนอกอันเป็นวรรณคดีการ
แสดงเพื่อสามัญชนอย่างแท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย